

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vývojové trendy v nakladatelské činnosti.

Analýza produkce současných českých

nakladatelství pro děti.

Barbora Strnadová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Vývojové trendy v nakladatelské činnosti.

**Analýza produkce současných českých
nakladatelství pro děti.**

Barbora Strnadová

Vedoucí práce:

PhDr. Blanka Psutková

Katedra Filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2012

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí práce PhDr. Blance Psutkové za odborné konzultace, pomoc a vstřícnost v průběhu vypracování mé práce.

Též děkuji redaktorům za ochotu a pomoc při získávání potřebných dat k analýze jednotlivých nakladatelství.

OBSAH:

1. Úvod	1
2. Teoretická část.....	2
2.1. Vymezení pojmu dětská literatura	2
2.2. Vznik a vývoj písemnictví	2
2.2.1. Vznik a vývoj písemnictví pro děti.....	3
2.3. Vznik a vývoj jednotlivých žánrů pro děti.....	4
2.3.1. Folklorní žánry	5
2.3.1.1. Rozdělení folklorních žánrů	6
2.3.2. Dětská poezie.....	7
2.3.2.1 Rozdělení dětské poezie	8
2.3.3. Dětská próza	8
2.3.3.1. Pohádky	9
2.3.3.2. Bajky	10
2.3.3.3. Povídky s dětským hrdinou	10
2.3.4. Komiks	10
2.4. Nakladatelská činnost pro děti	11
2.4.1. Nakladatelská činnost pro děti v Čechách mezi léty 1849 – 1949	12
2.4.2. Nakladatelská činnost pro děti v letech 1945 – 1990	14
2.4.2.1 Nakladatelská činnost pro děti u nás v letech 1945 – 1990.....	14
2.4.2.2. Dětská exilová literatura.....	15
2.4.3. Nakladatelská činnost pro děti a mládež od r. 1990	17
2.4.4. Všechna současná nakladatelství, zabývající se produkcí literatury pro děti a mládež.....	19
2.4.4.1. Současná nakladatelství zabývající se knižní produkcí nejen pro děti a mládež.....	19
2.4.4.2 Současná nakladatelství zabývající se knižní produkcí pouze pro děti	22
3. Praktická část	27
3.1. Analýza produkce vybraných nakladatelství pro děti.....	27
3.1.1. Albatros Media	27
3.1.2. Axióma Praha s.r.o.	28
3.1.3. Baobab	28

3.1.4. Egmont ČR s.r.o.....	28
3.1.5. Librex	29
3.1.6. Pierot	29
3.1.7. Thovt	29
3.2. Nové trendy v nakladatelské činnosti pro děti	30
3.2.1. Tradiční versus netradiční literatura	30
3.2.1.1. Zvukové knížky	31
3.2.1.2. Příběhy s netradičními ilustracemi nebo doplňky	32
3.2.1.3. Trojrozměrné knížky pro děti	34
3.2.1.4. Knižky pro nejmenší	35
3.3. Literární ceny za literaturu pro děti	37
3.3.1. České ceny za literaturu pro děti.....	37
3.3.2. Mezinárodní ceny za literaturu pro děti	38
4. Závěr	40
5. Seznam použitých zdrojů.....	41
6. Resumé	44
7. Přílohy.....	45

1. Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila téma, které je zaměřené na objevení nových trendů v nakladatelské činnosti a na analýzu produkce současných českých nakladatelství pro děti. S tímto tématem samozřejmě souvisí několik dalších, která je třeba neopomenout. Nejdříve bylo nutné vymezit a definovat pojem „dětská literatura“, aby bylo jasné, jaké konkrétní nakladatele budu hledat, a kterými se později budu zabývat. V následujících kapitolách musím uvést i informace o historii písemnictví, o vývoji dětských literárních žánrů a samozřejmě pohovořit o nakladatelské činnosti pro děti, jejím vzniku a vývoji.

Ve druhé části práce, části praktické, je mým cílem zanalyzování produkce vybraných nakladatelů a odhalení nových trendů v knižní nakladatelské činnosti pro děti, včetně udělování cen za dětskou literaturu. K analýze produkce jednotlivých nakladatelů a k odhalení nových trendů jsem využila svého koníčku, tj. práce s dětmi. Na kroužek mladých hasičů, jehož jsem vedoucí, dochází celkem 34 dětí ve věku od pěti do deseti let. Využila jsem tedy pomoc dětí, a vlastně i jejich rodičů. Díky nim jsem mohla udělat průzkum oblíbenosti současných nakladatelství pro děti, i zjistit oblíbenost tradiční a netradiční literatury mezi dětmi.

Jedním z cílů mé práce, jak jsem již uvedla výše, je odhalení nových vývojových trendů v nakladatelské činnosti pro děti. Toto téma je pěkné, leč problematičtější. Samotná nakladatelství neuvádějí konkrétní názvy pro netradiční literaturu. Proto bylo velice těžké zařadit jednotlivé netradiční tituly do určitých kategorií a přiřadit jim ten správný název. Dalším cílem je zanalyzování produkce současných českých nakladatelství. K tomu bylo potřeba kontaktovat nejdříve rodiče dětí a pomocí dotazníku vybrat ta nejznámější a nejoblíbenější. Posléze jsem zkontaktovala redakce jednotlivých nakladatelství s prosbou o poskytnutí informací o jejich činnosti. K tomu bylo zapotřebí vymyslet vhodná kritéria analýzy. Avšak ne všichni vyšli vstříc a nezbylo tedy nic jiného, než se pokusit informace dohledat na webových stránkách. Závěr této práce je zaměřen na literární ceny za literaturu pro děti. Vzhledem k tomu, že jsem tyto ceny neustále objevovala, jak při analyzování jednotlivých nakladatelů, tak i při pohledu do historie, byla by škoda je v práci neuvést.

2. Teoretická část

2.1. Vymezení pojmu dětská literatura

Dětská literatura je velice široký pojem, který je třeba správně vymezit. Jedná se o termín, který nahrazuje pojem literatura pro děti a mládež. Podle Jany Čeňkové „literatura přímo určená dětem a mládeži zahrnuje tvorbu záměrně jim věnovanou a texty, které děti a mládež přijímají jako svou četbu.“¹ Podle autorky je taková četba určena především čtenářům ve věku tři až šestnáct let. Jiné prameny uvádí, že literatura pro děti je ta, o které si dospělí myslí, že je pro děti vhodná. Podle Štěpána Vlašína je rozdělována do tří hlavních kategorií, věk předškolní, což jsou děti od 3 do 6 let, děti mladšího školního věku, děti od 6 do 11 let a děti staršího školního věku, děti od 11 do 15 let.² Jak tedy vymezit ten správný věk dětí pro účely této práce, když hranice mezi dětmi a mládeží jsou tak nejasné? Postačilo k tomu projít několik institucí (např. Ústřední knihovnu pro děti a mládež v Plzni), nebo se podívat na webové stránky dětských nakladatelů a knihkupců. Objevily se následující věkové hranice: literatura pro děti do 8 let, literatura pro děti do 10 let a literatura pro děti do 11 - 12 let. Je zvláštní, jak se od sebe tyto věkové skupiny liší, byť by neměly. Nejčastěji se objevovala formulace: literatura pro děti do 10 let. Práce bude tedy zaměřena na literaturu pro děti od předškolního do mladšího školního věku.

V neposlední řadě je zde třeba uvést dva základní pojmy, které souvisí se vznikem literatury pro děti a mládež. Prvním jsou intencionální díla, která jsou dětem a mládeži adresována přímo³, zatímco literatura neintencionální představuje veškerou četbu dětí, ve které se objevují slovesné projevy, např. slabikáře nebo čítanky. Přibližně od 2. poloviny 20. století převládá v dětské četbě literatura intencionální.

2.2. Vznik a vývoj písemnictví

Byť se z nejstarších období lidstva nedochovaly žádné písemné památky a doklady o lidském životě, lidé i v této době, spolu se vznikem řeči, využívali mluveného slova pro dorozumívání a pro vyjádření vztahů k přírodě. Mnoho věcí v této době bylo pro člověka iracionální a nepochopitelné, a právě to jej vedlo k vytvoření vlastních

1 ČEŇKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež: její žánrové struktury*. Praha. 2006. s. 12.

2 VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. Praha. 1984. s. 208.

3 Jsou určena vnějšími atributy jako edice, podtitul, nakladatelství. ČEŇKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež: a její žánrové struktury*. Praha. 2006. s. 12.

výkladů, ke strachu a úctě. „*Fantastický výklad mnoha otázek [...] vedl k vyprávěním – mýtům, mýty (báje) postupem času splyvaly v celek, v mytologii.*“⁴ Avšak nejdůležitějším aspektem pro vznik literatury vůbec, je vznik písma. Písmo je užíváno přibližně od roku 3 300 př. n. l. a od té doby je možné mluvit o počátcích písemnictví.

2.2.1. Vznik a vývoj písemnictví pro děti

„*Počátky lidské kultury se datují z velmi raných historických epoch. Památkami nejstarší kultury, [...] jsou biblické příběhy a legendy a mýty starého Řecka.*“⁵ Tyto příběhy byly četbou dětí a mládeže i po celý středověk. Mimo ně, se tomuto kruhu čtenářů předkládala i jiná duchovní literatura.⁶ Mezi takovou literaturu patřily žaltáře, kancionály a především životy svatých. Právě ty představovaly v četbě dětí nejvýznamnější roli, neboť zastupovaly literaturu zábavnou, a to hlavně tehdy, když vyprávěním přecházely do širších lidových vrstev. Lidé si sami do příběhů o zázracích, jež vykonávali světci, doplňovali pohádkové, dobrodružné, občas dokonce dramatické motivy, které přidaly četbě na zábavnosti. Skutečná zábavná četba se však objevila až během 16. a 17. století, kdy se začaly rozvíjet tzv. rytířské romány, které poslouchaly děti a stejně tak i dospělí.

„*Na našem území se psaná literatura objevuje až v období středověku asi od poloviny 9. století, české písemnictví zaznamenáváme ještě později.*“⁷ Mezi slovní projevy, předcházející nejstaršímu písemnictví, patřily různé slovní formule, nejčastěji vyslovované při různých příležitostech. Mezi ně patřila pořekadla, přísloví, zaříkadla, nebo pranostiky. Později se z žánrů lidové slovesnosti rozvíjela pohádka, pověst či píseň. Ač toto nebylo v minulosti zaznamenáno, některé pověsti se objevily v prvních písemných dokumentech, jako jsou kroniky a legendy. Konkrétně se jedná o kroniku Dalimilovu a Kosmovu a legendu Kristiánovu.

Asi nejvýznamnější místo ve vývoji dětské literatury mělo dílo J. A. Komenského. Komenský byl prvním autorem, který považoval za nutné hovořit s dítětem takovou formou, která je pro něho nejdostupnější. Svým dílem *Didactica magna* dal podnět k dalšímu vývoji pedagogického myšlení.⁸ „*Komenský připravoval i učebnice a obrázkové knížky pro malé děti.*“⁹ Mimo to vytvořil slabikář a speciální

4 JANÁČKOVÁ, B. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem. 1999. s. 5.

5 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 18.

6 tamtéž.

7 JANÁČKOVÁ, B. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem. 1999. s. 5.

8 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 18.

9 JANÁČKOVÁ, B. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem. 1999. s. 7.

příručku, která se věnovala předškolnímu vzdělávání.

Zlomovým obdobím, kdy se objevily první snahy o pochopení zvláštnosti dětské mysli a psychologie, a kdy se začaly objevovat názory, že výuka dětí musí být vedena jinými způsoby a metodami, než výuka dospělých, se stal konec 17. století.

Do 18. století byly pro děti vydávány jen slabikáře a čítanky, a to i před vynálezem knihtisku. Existovaly již v rukopisných exemplářích ve školách či kláštorech. Vynález knihtisku v podstatě pouze zajistil výrazně lepší předpoklady pro větší rozšíření této literatury. I když čítanky a slabikáře obsahovaly nanejvýš poučky a mravní ponaučení, a přesto, že nebraly v úvahu dětskou psychiku, byly tyto žánry určené pouze dětem.

V době osvícenské, přibližně ve druhé polovině 18. století, začaly vznikat encyklopedie a sborníky, ve kterých se kromě pouček, různých pravidel o mravnosti či zachování zdraví, a zásad, objevovaly i krátké zábavné příběhy, bajky nebo pohádky. Po celou dobu rozvoje písemnictví, mu konkurovala ústní lidová slovesnost, vyprávění rytířských románů nebo romanticko-fantastických příběhů. Nesmí však být opomenuto, že všechna literatura tohoto období, i ústní slovesnost, měla rozumovou, výchovnou a vzdělávací povahu.

Teprve ve druhé polovině 18. století se objevily změny, které konečně přinesly něco zcela nového. *„Počátky literatury pro děti a mládež se v národní literatuře datují již v první fázi národního obrození [...]. Asi do roku 1775 se projevuje zvýšený zájem autorů o problematiku dítěte, dětská literatura se stává předmětem zájmu společnosti.“*¹⁰ V polovině 18. století se začala přepracovávat díla z literatury dospělých způsobem pochopitelným pro děti. Například byl přepracován Defoeův Robinson Crusoe, nebo Swiftův Gulliver. Ale především vznikala v této době vlastní dětská literatura, jejímž adresátem bylo ryze dětské publikum. O konci tohoto století je tedy možné mluvit jako o přelomovém věku, kdy začaly postupně vznikat, objevovat se a rozvíjet jednotlivé žánry dětské literatury.

2.3. Vznik a vývoj jednotlivých žánrů pro děti

Literární žánr je označení pro *„souhrnné označení pro takové skupiny (soubory literárních děl), které se vyznačují určitými společnými znaky, a to zejména*

10 JANÁČKOVÁ, B. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem. 1999. s. 8.

kompozičními, tematickými nebo formovými (popř. jejich různou kombinací).“¹¹ „V literatuře vcelku existuje v každém velkém literárním období určitá hierarchie žánrů, určených společenskými podmínkami i literárními směry.“¹² Ve středověku se rozvíjela poezie, v romantismu byla například vyzdvížena balada, romance nebo různé dobrodružné prózy. V klasicismu se naopak více rozvíjely žánry jako epika a lyrika a v poezii óda. Co se týká literatury pro děti, podobná historická různorodost zde v podstatě neexistuje. „Spíš je třeba mluvit o tom, co z [...] žánrů a žánrových forem dětská literatura přejímá a dále uchovává, [...]“¹³ O hierarchii žánrů v dětské literatuře lze tedy hovořit v případě, že ji chápeme jako vývojovou linii čtenářských zájmů a schopností. Vývoj žánrové skladby literatury pro děti je opět spojen s érou 18. století, kdy se poprvé objevily žánry jako obrázková kniha, bajka, divadlo pro děti nebo dobrodružná či historická próza. „V romantismu se počínala žánrová skladba slovesné literatury pro děti a mládež měnit v sepětí s folklorními žánry a s jejich útvary pro děti [...]“¹⁴ Literatura pro děti a mládež obsahuje opravdu velké množství žánrů. „Současný systém žánrů [...] obsahuje čtyři skupiny žánrů a žánrových forem.“¹⁵ V dětském folklóru je možné rozlišit celkem tři základní skupiny menších i větších folklorních žánrů. První skupinu tvoří žánry, které byly vytvořeny dospělým pro malé děti. Druhou skupinu tvoří ty žánry, které ztratily svůj původní význam v lidové slovesnosti dospělých, a které se postupem času zbavily všeho, co nebylo dostupné pro dětské chápání. Poslední skupinou jsou žánry, které vytvořily samy děti. „Tyto žánry žijí jen v dětském prostředí, doprovázejí dětské hry a zábavy, jsou dětským folklórem v nejvlastnějším slova smyslu.“¹⁶

2.3.1. Folklorní žánry

„Pojem 'dětský folklór' nebo 'folklór pro děti' je relativně nedávný. Avšak starobylost mnoha folklorních textů, určených dětem je nepochybná.“¹⁷ Folklór pro děti se rozvíjel ve spojení s pedagogikou. Vždy šlo o mravní a rozumovou výchovu. Lidé v minulosti vytvořili mnoho písní, popěveků, či říkanek, především pro citový kontakt dospělého s dítětem. „Při zvucích laskavých slov a melodií dítě usínalo, probouzelo se,

11 VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. Praha. 1984. s. 414.

12 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu* Praha. 1984. s. 15.

13 tamtéž.

14 ČENKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež: její žánrové struktury*. Praha. 2006. s. 14.

15 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 14.

16 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 20.

17 tamtéž.

*slovo je doprovázelo při prvních primitivních fyzických úkonech – při chůzi, při pohybu rukou [...].*¹⁸ Folklorní žánry doprovází děti už od jejich útlého věku. Jedná se především o říkadla, mezi která patří škádlivky nebo rozpočítadla, jazykolamy, dále se jedná o ukolébavky, popěvky, hádanky a podobné žánry pro děti.

2.3.1.1. Rozdělení folklorních žánrů

Ukolébavky tvoří první skupinu folklorních žánrů. „*Jsou to první projevy uměleckého slova, které dítě vnímá zatím jen podvědomě.*“¹⁹ Jedná se o lyrické lidové písně určené k uspávání dítěte. Vyznačují se především houpavou melodií a bývají často stylizovány jako monolog matky k dítěti. Dále do této skupiny patří různé druhy říkanek a říkadel. Ty jsou určené ke společné činnosti dospělého a dítěte. K učení různých pohybů, k poznávání věcí nebo k poznávání blízkých lidí. (Paci, paci, pacičky, táta koupil botičky a maminka pásek, za myši ocásek²⁰) Říkadla jsou žánrem založeným na převaze rytmické složky básně nad složkou sémantickou. V podstatě se jedná o zvláštní přechod mezi zpěvem a recitací. Nejoblíbenějšími básnickými prostředky jsou personifikace, apostrofa a dialog. Říkadla napomáhají dětem při některých jejich potřebách, například při hrách.

Druhá skupina obsahuje zaříkadla. V nich jsou zachovány starobylé výzvy. Ke slunci, k příchodu jara, atp. Tyto patří do skupiny tzv. kalendářního folklóru, jehož zvláštní součástí jsou i popěvky, spojené s hrou a zároveň i s ročními obdobími. (Zlatá brána...²¹) Popěvky jsou drobné lidové písně, které jsou bezprostřední. Většinou mají obsah vtipný či rozpustilý. Existují popěvky různého druhu, např. časové, dětské, masopustní a tak podobně.

Do poslední skupiny, do vlastního dětského folklóru, patří rozpočítadla. Jsou vytvořena dětmi, jako hry s rytmem a se slovy. Rozpočítadla se dají rozdělit na škádlivky, které jsou určeny ke škádlení a vysmívání (Ten náš Vašek, to je kos, prodal boty, chodí bos²²), a na tzv. oblamovačky²³, které vytvářejí děti i dospělí, a jež slouží k nabroušení jazyka (Strč prst skrz krk²⁴).

V životě dětí hrají významnou roli i další folklorní žánry, které jsou společné s

18 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 20.

19 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 20 – 21.

20 DUDEK, A. *Skákal pes přes oves: Říkadla pro děti*. Ostrava. 1999.

21 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 21.

22 tamtéž.

23 Jazykolamy. Pozn. autora.

24 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 21.

folklórem dospělých. Např. hádanky. Hádanka je takový žánr, který několika neobvyklými pohledy naznačuje nějaký předmět tak, aby zůstal utajen, a zároveň bylo možné jej rozuzlit. „Základem hádanky může být metafora, slovní hříčka (např.: *Které roky létají?* - Broky), a u hádanek nepravých čili anekdotických zdánlivě vážná otázka s žertovným řešením (např.: *Jaký je rozdíl mezi drvoštěpem a blechou?* - Drvoštěp štípe dříví, blecha drvoštěpa).“²⁵ Hádanka je od minulosti až dodnes vnímána jako součást folklorních žánrů. Patří k nejstarším slovesným projevům, a nejstarší sbírka hádanek na světě pochází z 5. století z Římské říše. K hádance se vrací i moderní poezie pro děti, např. dílo Františka Hrubína.

2.3.2. Dětská poezie

Poezie patří mezi literární druhy, které jsou obvykle brány jako protiklad prózy. Základem poezie je rytmika a veršované uspořádání textu. „Poezie pro děti představuje mnohotvárný celek realizovaný množstvím žánrů a žánrových forem, jež si v průběhu svého vývoje buď přisvojila, nebo nově vytvořila.“²⁶ Počátky poezie pro děti je možné hledat už ve středověku. Z té doby jsou známy abecedáře, neboli básně, ve kterých každý verš začínal konkrétním písmenem abecedy. Taková díla byla určena dětem i dospělým, protože v této době, jak je uvedeno výše, se rozdíl mezi nimi nečinil. Na další rozšíření abecedářů měla samozřejmě vliv romantická i osvícenská doba.

Avšak do období romantismu znaly děti skutečnou poezii jen z abecedářů, z didaktických veršovánek a veršovaných bajek. Teprve až romantikové začali sbírat lidové písně a pohádky, které byly vhodné, nebo přímo určené dětem. Odtud se vyvinula první myšlenka lidové poezie pro děti. Objevila se veršovaná pohádka, jejímž autorem byl u nás např. František L. Čelakovský, nebo František Hrubín. Dalším zájmem mladých čtenářů se staly romance, nebo balady pro svůj dramatický nádech. „První pokusy o intencionální poezii pro děti, v nichž se autoři snaží již o umělecký přístup k životní realitě a o přiblížení se světu dítěte, jde zatím po linii antropomorfního vidění přírody a světa kolem dítěte.“²⁷ Nejčastěji je intencionální poezie tvořena personifikací a alegorií. Především personifikace je pro dítě ideální na pochopení. Děti samy žijí ve světě, ve kterém, podle nich, vše, i to neživé, žije. Pochopení poezie se tedy odvíjí od znalostí a chápání dítěte. V nejranějším věku se dětská básnická komunikace odehrává, hlavně co se týká roviny zvukové a rytmické.

25 VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. Praha. 1984. s. 130.

26 ČENKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež: a její žánrové struktury*. Praha. 2006. s. 49.

27 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 50.

Vývoj poezie je spojen s básněmi, které byly představovány hlavně v 15. a 16. století. Do takových básní postupně pronikalo náboženství a morálka. Takovýto výchovný charakter si zachovalo nejen evropské, ale i české, dětem určené básnictví, a to až do konce 18. století. S českou uměleckou veršovanou tvorbou, která je určena dětem, se setkáváme až na přelomu 18. a 19. století, v tvorbě Vojtěcha Nejedlého, a mnoha dalších více i méně známých autorů. I dětská poezie se z historického hlediska dál vyvíjí, aby zaujala i dnešního čtenáře, resp. nečtenáře.

2.3.2.1 Rozdělení dětské poezie

Při dělení poezie je důležité rozlišit dvě základní fakta. „*I. převážná část poezie pro děti, zejména pro nižší věk, je epická nebo lyrickoepická; II. největší počet svých žánrů a žánrových forem přejímá poezie pro děti od folklóru [...]*.“²⁸ Rozdíl mezi poezií pro dospělé a poezií pro děti tedy spočívá především v bohatství žánrů. A dětská poezie je opravdu bohatá. Z folklórních žánrů si poezie přivlastnila ukolébavku, říkadla a říkanky, také jazykolamy, pohádku, pořekadla i píseň. Např. poezie lidová – vznikla právě z lidové písně a pohádky. Dalším druhem poezie je poezie romantická, která se postupem času stala četbou dětí i mládeže. Jednalo se totiž o ohlasy hrdinských zpěvů. Poezie didaktická, neboli mravoučná, je dalším druhem. „*Henrich Hofmann našel v didaktické poezii novou notu; místo nudných pouček a příkázání, [...] dokázal děti rozesmát postavíčkou zarostlého, nečesaného a nemytého kluka, [...] zlého Friedricha a dalších nezbedů, kteří jsou za své kousky vždy náležitě potrestáni.*“²⁹ Svou pointu tedy mravoučná poezie neztratila. Druhů poezie je neskutečně velké množství. Já však zmíním už jen jeden, a to poezii s fantazijním nábojem – poezii Josefa V. Sládka. Jeho poezie je totiž výjimečná v tom, že bere v úvahu samotné dítě a dokáže se do něho vcítit. Tematicky Sládek píše o venkově a venkovském dětství. Často používá žánry jako říkadlo, píseň nebo veršovanou pohádku.

2.3.3. Dětská próza³⁰

Umělecká zobrazení dětské postavy v literatuře se přibližně až do poloviny 19.

28 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 67.

29 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 50 – 51.

30 „V literárněvědním smyslu je p. souhrnným označením pro všechna neveršovaná a nedramatická literární díla.“ VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. Praha. 1984. s. 297.

století v prozaických dílech nevyskytovala. Dětská umělecká próza postavy zkrátka neznala. Zlom přišel s příchodem romantismu, který díky svému zájmu o osud člověka došel tak daleko, že si spisovatelé povšimli i osudu dětí. „*Objevují se epizodické, avšak svým smyslem významné dětské postavy jako součást velkých románů, v nichž hlavní úlohu hrají dospělí hrdinové, anebo se vyskytuje obraz dětství v románech, sledujících celý životní osud hrdiny od dětského věku až do období zralosti.*“³¹ Mezi nejdůležitější dětské prozaické žánry patří především pohádky, bajky a zřídka i povídky.

2.3.3.1. Pohádky

Pohádka byla jako výchovný prostředek mnohokrát odmítána, poté zase obhajována. V minulosti se objevovalo mnoho sporů o pohádku, až nakonec byla přijata. „*Až do konce 18. století tradiční české označení pro hádanku, nově pak prozaický žánr lidové slovesnosti založený na rozdíl od pověsti na absenci historického jádra, místa, času.*“³² Pohádka se řadí mezi žánry literatury, jejichž vyprávění je zaměřeno na objektivní realitu, jako by vše bylo skutečné, i když se netýká žádné konkrétní události z historie. A přece „*přes svoji fiktivnost tak zpravidla postihuje některé základní lidské touhy [...] a obecné životní pravdy.*“³³ Pod názvem pohádka jsou zařazeny ty texty literatury, které vznikly na základě starodávných vyprávění, bájných představ či nadčasových životních pravd. V dnešní době je pohádka rozvětvená na naprosto nepřehledné množství druhů. Proto jsem vybrala pouze druhy základní.

Jako nejstarší druh pohádky literatura uvádí pohádku zvířecí. Jedná se o pojetí světa, podle kterého zvířata, stromy, člověk i kámen mají duši a jsou myslícími a cítícími bytostmi. Tato forma pohádky „*odpovídala primitivnímu myšlení člověka, který se ještě neodpoutal od své závislosti na přírodě. Ze stejných důvodů vyhovuje myšlení malého dítěte, pro něž je celý svět zabydlen živými bytostmi a předměty.*“³⁴ I pohádka zvířecí má několik svých druhů, za prvé: zvířecí pohádky, ve kterých mají zvířata vlastnosti jako lidé (O pejskovi a kočičce, O Kohoutkovi a slepičce), za druhé: pohádky, ve kterých zvířata vystupují jako pomocníci člověka, kromě lidských schopností mají ještě schopnost kouzlit, proto tvoří přechod k pohádce kouzelné (O zlaté rybce), a za třetí pohádky, kde zvířata alegoricky znázorňují lidské vlastnosti. Tento typ zvířecí pohádky bývá často spojován s prvním typem, anebo s bajkou.

31 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 87.

32 VOIT, P. *Encyklopedie knihy*. Praha. 2006. s. 697.

33 VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. Praha. 1984. s. 281.

34 GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha. 1984. s. 24.

Dalším typem pohádky je pohádka kouzelná. Základními rysy této pohádky jsou fantastičnost, animizace nebo dynamický děj, který vede k odměně nebo k odplatě. Důležitým rysem je také polarita postav, díky které dítě rozpozná dobré a špatné vlastnosti. Všechny tyto rysy odpovídají povaze a potřebám dětského čtenáře.

Pohádka novelistická patří mezi mladší typy pohádek a je určena pro čtenáře staršího školního věku. Dělí se na pohádku žertovnou, která se vysmívá lidské hlouposti (pohádka o Hloupém Honzovi, pohádky o obyvatelích Kocourkova).

Méně častý je v dětské literatuře poslední typ pohádky, tzv. pověrečná povídka neboli pohádka o strašidlech. Taková pohádka je většinou o setkání nějaké osoby s nějakou nadpřirozenou bytostí (např. pohádka Josefa Lady Bubáci a Hastrmani).

2.3.3.2. Bajky

Původně patřily bajky mezi jeden z hlavních žánrů literatury. Zde se jedná o krátké, prozaické vyprávění jednoduchého příběhu, jehož hlavním znakem je personifikace, a který postupně spěje k nějakému obecně platnému mravnímu, nebo praktickému ponaučení. V bajkách převažují alegorické příběhy ze života zvířat, která vystupují jako ztělesnění určitých typů lidských vlastností. Proto je často zaměňována s pohádkou zvířecí.

2.3.3.3. Povídky s dětským hrdinou

Žánrově se jedná o označení pro kratší prozaické útvary s jednoduchou fabulí³⁵. Vyznačuje se rozmanitostí a mnohotvárností. „*Kořeny povídky se shledávají v staré ústní tradici vypravěčské.*“³⁶ Za předchůdce povídky je možné považovat různá literární prozaická vyprávění, která nesou název historie. Jedná se tedy o vyprávění do doby 18. století. Vlastní vznik tohoto žánru je však spjat až s romantismem. Dětského hrdinu v časovém vývoji, od dětství do dospělosti, jako první uvedl Charles Dickens, např. v díle *Oliver Twist*, o něco déle Mark Twain.

2.3.4. Komiks

Historie vzniku komiksu je spojena s rokem 1865 a se jménem Wilhelm Busch, autorem obrázkového seriálu o dvou uličnících Maxovi a Moritzovi. O 64 let později vyšel první komiks u nás a jednalo se o překlad výše uvedeného seriálu.

Komiksem je chápán obrázkový kreslený seriál, který se dá nazvat žánrem 20.

³⁵ V literárním díle se jedná o ucelenou řadu dějových událostí v časovém a příčinném sledu. KRAUS, J. *Slovník cizích slov*. Praha. 2011. s. 230.

³⁶ VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. Praha. 1984. s. 289.

století. „*Komiks pro děti a mládež si ponechává základní rysy populární literatury, vypráví příběh zejména obrazem [...]. Komiks je v podstatě série příběhů v obrázcích, základním rysem je stálá charakteristika jednajících hrdinů a pravidelné publikování v textu.*“³⁷ I tento žánr dětské literatury se dělí na několik dalších druhů. Nejprve je třeba zmínit formální úpravu komiksu. Existují tři úpravy zhuštěného textu: text může být nahuštěn v „bublině“, která jakoby vychází z úst konkrétního hrdiny, další úpravou je umístění textu pod obrázky, a nakonec může být z komiksu zcela vypuštěn. Další dělení komiksů spočívá v tématech. Do varianty první, neboli dobrodružné, spadají literární příběhy adaptované do komiksové podoby (Robin Hood). Druhou variantou jsou komiksy humorné. Sem patří např. Čtyřlístek, Micky Mouse nebo Kačer Donald.

2.4. Nakladatelská činnost pro děti

Nakladatelská činnost jako taková je vázána se vznikem knihtisku a knihkupeckého stavu. Ve světě je konstituována již v polovině 15. století, ale její počátky jsou doloženy minimálně. I přes to je známa spolupráce českých a zahraničních tiskařů – nakladatelů, kteří si vzájemně vyslovovali podporu a pomoc. Dětská literatura zprostředkovávala hlavně morální zásady a přibližně od 2. poloviny 15. století nepředstavovala nijak zanedbatelnou složku celé nakladatelské produkce. Doložené počátky četby dětí a vůbec vydávání literatury pro děti a mládež jsou kladeny do doby vlády Marie Terezie a Josefa II., „*když byl vydán r. 1772 knihkupecký řád, kterým byly položeny základy k vývoji knihkupectví a nakladatelství vůbec.*“³⁸ I další skutky těchto dvou panovníků, zřizování obecných škol, nebo zavádění nových studijních řádů, umožnily vydávání děl pro děti.

V minulosti se tisklo několik žánrů, díky kterým se dětské publikum mohlo vzdělávat. Patřily sem například bajky, přísloví a slovníky, a samozřejmě nelze opomenout nejdůležitější zdroj vzdělání pro děti, kterým byla Bible, ve zvláštní úpravě, tzv. biblické dějepřevy.

Během 16. - 17. století padla významná role v konstituování samostatné dětské literatury na adaptaci starších literárních látek. Forma i obsah knih této doby vyhovovaly obrozeneckým a výchovným požadavkům.

Pojem dětská literatura byl dětem vyhrazen až v 18. století. Do té doby se

37 ČEŇKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež: a její žánrové struktury*. Praha. 2006. s. 150.

38 VOLF, J. *K vývoji knihkupectví a nakladatelství v Čechách do r. 1848*. Praha. 1994. s. 5.

jednalo v podstatě o literaturu, která byla přijímána jak dospělými, tak i dětskými čtenáři. K takovým dílům patřila například Robinsonka. Právě v 18. století se dětská literatura začala opravdu zásadně odlišovat od literatury pro dospělé. Lišila se v mnoha směrech, např. literárními postupy, etickými cíli, rozvíjením fantazie a dalšími. Z počátku se rozvíjela jak složka zábavná, tak složka vzdělávací. Ale díky tzv. obrazové knize došlo k rozdělení i těchto dvou složek. Největší expanze nakladatelství zaměřených na děti se objevila koncem 19. století a pokračovala i v první polovině století dvacátého.

2.4.1. Nakladatelská činnost pro děti v Čechách mezi léty 1849 – 1949

Ve svých počátcích se nakladatelská činnost zabývala v podstatě vším, čím mohla; literaturou pro dospělé, vydáváním odborných titulů nebo odbornou literaturou. Už v této době existovala nakladatelství, která se zabývala produkcí literatury pro děti a mládež a jejich počet rok od roku narůstal. (příloha č. 1)

V prvopočátcích této činnosti se zrodilo velké množství nakladatelství, i taková, která existují dodnes. Mezi ně patří např. nakladatelství Albatros, které se ovšem v začátcích svého rozvoje literaturou pro děti nezabývalo. Nakladatel Karel Ausobský vydával učebnice pro školy měšťanské i odborné a jeho činnost trvala v 1. polovině 20. století celých 36 let, kdy také vydal téměř 50 titulů.³⁹ V letech 1890 – 1907 vydal Dr. František Bačkovský řadu knih pro děti a po krátké sedmileté pauze i tzv. Malé noviny pro děti, které se nedávno naučily číst.⁴⁰ Nakladatelství zabývající se literaturou pro děti a mládež a působící v letech 1940 – 1946 bylo tzv. Doležalovo nakladatelství. Za dobu své působnosti vydalo celkem 80 titulů. Jednalo se o leporela, omalovánky, obrázkové knížky pro nejmenší, a přes pohádky až k populárně naučným knihám pro mládež.⁴¹ Svatopluk Hrnčíř vydal za dobu své působnosti, v letech 1897 – 1948, celkem asi 190 titulů, které byly věnovány dětem a mládeži. Hrnčířovo nakladatelství vydávalo díla českých autorů, jako byl např. František Josef Četečka.⁴² V roce 1931 bylo Ladislavem

39 Nakladatelství Ausobský [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/k-ausobsky.html>>

40 Nakladatelství Bačkovská [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/dr-frant-backovsky.html>>

41 Doležalovo nakladatelství [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/dolezalovo-nakladatelství.html>>

42 Nakladatelství Svatopluk Hrnčíř [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/svatopluk-hrncir.html>>

Janů založeno nakladatelství, zabývající se produkcí dobrodružné literatury pro chlapce a dospívající mládež.⁴³ Jan Kobes byl plzeňským vlastníkem nakladatelství té doby. Jeho činnost byla zaměřena na vydávání odborných příruček a beletrie pro děti a mládež. Během 25 let působnosti vydalo toto nakladatelství přibližně 110 publikací⁴⁴, mimo jiné i Karafiátovy Broučky. Další, pražské nakladatelství, jehož vlastníkem byl Václav Naňka, se zabývalo vydáváním dobrodružné četby a knih pro děti. Výjimečné bylo tím, že se zaměřovalo pouze na dětské čtenáře. Byť působilo pouze 19 let, v období 1929 – 1948, vydalo přes 30 titulů, přeložených z různých jazyků.⁴⁵ Zmínku o svém působení a vydávání knih pro děti a mládež si zaslouží i nakladatel Alois Neubert, byť jeho činnost byla na děti a mládež zaměřená jen zpočátku. V letech 1889 – 1891 vydávalo nakladatelství levné drobné pohádky do šestnácti stran. V r. 1892 Neubertovo nakladatelství převzal pražský nakladatel Rudolf Štorch, a tím skončila i éra produkce dětské a mládežnické literatury.⁴⁶ „*Knihkupectví s krátkodobou produkcí beletrie pro mládež*“⁴⁷ sídlilo v Kralupech nad Vltavou a jeho vlastníkem a zároveň zakladatelem byl Josef Nývlt. Za dobu působení bylo vydáno kolem 20 titulů a činnost této společnosti byla ukončena v r. 1930.⁴⁸ Od r. 1945 působilo v Praze nakladatelství Pamir, které se zaměřilo na vydávání soudobé beletrie pro děti. Během čtyř let vyšlo asi 35 titulů.⁴⁹ Plzákovo nakladatelství v Praze vydalo od r. 1940 celkem 60 titulů určených mládeži. Produkovalo především přeloženou prózu a původní literatury. Svou činnost ukončilo v r. 1949.⁵⁰ O rok dříve ukončil svou osmiletou činnost nakladatel pro děti a mládež Otakar Šeba. Zaměřil se na vydávání všech žánrů pro děti a mládež, avšak převládala díla pro chlapce. Produkce za 8 let působení činila 40 titulů.⁵¹ Činnost vykonávala i nakladatelství zabývající se vydáváním loutkových her, her pro děti a

43 Nakladatelství Ladislav Janů [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/ladislav-janu.html>>

44 Nakladatelství Jan Kobes [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/jan-kobes.html>>

45 Nakladatelství Václav Naňka [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/vaclav-nanka.html>>

46 Nakladatelství Alois Neubert [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/alois-neubert.html>>

47 Nakladatelství Josef Nývlt [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/josef-nyvlt.html>>

48 tamtéž.

49 Nakladatelství Pamir [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/pamir.html>>

50 Plzákovo nakladatelství [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/plzakovo-nakladatelství.html>>

51 Nakladatelství Otakar Šeba [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/otakar-seba.html>>

mládež, pohádek a výchovných zdravotních příruček. Jedním takovým byla Tiskárna a nakladatelství Loutkáře v Chocni. Produkce za léta působení 1915 – 1937 činila 50 tisků, včetně časopisů.⁵² Existovala další nakladatelství, která vydávala i literaturu pro děti a mládež, avšak jejich produkce této konkrétní literatury byla, ve srovnání s ostatními, opravdu zanedbatelná.

Nakladatelská činnost pro děti a mládež se, začala vyvíjet už v 1. polovině 19. století. Nakladatelem této doby například Josef R. Vilímek. Spolu se svým přítelem Josefem Svátkem založil časopis Humoristické listy, což předcházelo vzniku tohoto nakladatelství. On sám ale literaturu pro děti nevydával, s tím začal až jeho syn Josef R. Vilímek ml. v roce 1886, kdy mu otec nakladatelství přenechal.⁵³

2.4.2. Nakladatelská činnost pro děti v letech 1945 – 1990

2.4.2.1 Nakladatelská činnost pro děti u nás v letech 1945 – 1990

Nakladatelská činnost pro děti začala od r. 1945 výrazně stoupat. Zrodilo se několik desítek nakladatelství. Zaměřím se proto jen na ta, která se z větší části zabývala literaturou pro děti a mládež..

V letech 1945 – 1990 se zrodila i nakladatelství zabývající se časopiseckou produkcí pro děti a mládež. Mezi taková patřilo např. Nakladatelství Štěpnice fungující od r. 1946 do r. 1952. Zabývalo se vydáváním literární tvorby pro mládež jako měsíčníku. Časopis Zlatý máj byl také zaměřen na vydávání literatury pro děti. *“Vznikl za patronace Františka Hrubína, který byl také autorem programového úvodního článku a v prvních letech stál v čele redakční rady.”*⁵⁴ Zlatý máj fungoval od r. 1956 do r. 1997. Ještě je třeba zmínit měsíčník pro dětskou literaturu Dětská kniha. Ten představoval spojení mezi Štěpnicí a Zlatým májem. Vydávalo jej Státní nakladatelství dětské knihy neboli Albatros v letech 1952 – 1956.

V letech 1940 – 1949 fungovalo Nakladatelství Mladých. Co se týká literatury pro děti a mládež vydávalo dílo Františka Markupa nebo Heleny Hodačové. Nakladatelství vydalo asi 60 svazků, ve válečném období asi 100 výtisků, po r. 1947 3000-5000 výtisků. Nakladatel Václav Bluma produkoval dětskou literaturu od r. 1942

52 Nakladatelství Loutkáře [online]. [cit 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/tiskarna-a-nakladatelství-loutkare.html>>

53 nakladatelství Vilímek [online]. [cit 20.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.kklostermann.eu/JRVilimek.htm>>

54 Slovník české literatury po r. 1945, © ÚČL AV ČR [online]. [cit. 20.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz>>

do r. 1948. Zabýval se hlavně vydáváním pohádek Karla Jaromíra Erbena nebo převyprávěním pohádek Hanse Christiana Andersena. Dalším bylo nakladatelství Artia, cizojazyčné nakladatelství, které se také zabývalo literaturou pro děti a mládež. Fungovalo v letech 1953 – 1990. Nakladatelství vydávalo nejvíce ilustrované pohádky, atlasy zvířat a umělecké publikace, jež vycházely v několika vydáních (80 000–100 000 výtisků) a putovaly i do ciziny. České jazykové mutace se pohybovaly v rozmezí 10 000–30 000 výtisků. Do svého zániku vydala Artia přes 4000 titulů. Nakladatelství Panorama bylo známé vydáváním sešitových edic pro děti a leporel. Existovalo v letech 1978 – 1994. Dalším vydavatelem literatury pro děti a mládež bylo nakladatelství Blok, založené v r. 1950, avšak literaturou pro děti se začal zabývat až po r. 1989.⁵⁵

A samozřejmě nelze opomenout nejznámější pražské Státní nakladatelství dětské knihy, které vzniklo v dubnu r. 1949, a o dvacet let později se oficiálně přejmenovalo na Albatros. Zaměřením Albatrosu byly odjakživa knihy pro děti a mládež, počínajíc omalovánkami a četbou pro adolescenty konče, ale razantní obrat dětské literatury nastal až s příchodem spisovatele Karla Nového v r. 1952. Do r. 1954 mělo nakladatelství celkem pět edic: Knižní edici pro národní školy, Knižnici pro nejmenší, Knižnici pro střední školy, kde během pěti let existence vyšlo necelých 500 knih, dále edici Malá knihovna klasiků a edici Velká knihovna českých klasiků. S příchodem Bohumila Říhy v r. 1956 začala vznikat většina edic, které se zachovaly až do současnosti. (příloha č. 2) V 80. letech mělo nakladatelství již více jak 30 edic, takže představovalo nejstabilnějšího producenta dětské literatury u nás. Na těchto edicích spolupracovali jak kvalitní domácí autoři jako V. Čtvrtek, F. Halas, F. Hrubín, J. Seifert a další, tak i známí ilustrátoři jako např. J. Lada nebo H. Zmatlíková. Nakladatelství mělo svou prodejnu na Václavském náměstí a na Hradčanech. Ve druhé třetině 20. století vydávalo 200 titulů ročně, což se povedlo udržet až do současnosti. Nakladatelství představovalo nejstabilnějšího producenta literatury pro děti a od 60. let pravidelně získávalo různá ocenění jak na domácích akcích, tak i na zahraničních knižních veletrzích.⁵⁶

2.4.2.2. Dětská exilová literatura

„Časové vymezení 1949 – 1990 je odvozeno od počátku českého poválečného demokratického exilu (únor 1948) a jeho konce (listopad 1989) [...]. První pokusy o

55 Slovník české literatury po r. 1945, © ÚČL AV ČR [online]. [cit. 20.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz>>

56 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 34.

programové exilové edice [...] zaznamenáváme až v roce 1949. Již v prosinci 1989 se sice exilová nakladatelství současně se zahájením volného prodeje exilové literatury v Československu změnila v česká nakladatelství v zahraničí, ještě v roce 1990 však dozníval v produkci těch, která dále pokračovala v činnosti (např. PmD – Poezie mimo domov) jejich původní exilový program.⁵⁷ Pojem exil je většinou všemi chápán jako vyhnání, vynucený odchod do ciziny. Exilovou literaturu ale přeci jen lze chápat jako součást produkce domácí. Nelze očekávat, že se v exilové éře objeví obrovský nárůst nakladatelské činnosti jako takové, nebo dokonce zvýšení počtu nakladatelů zabývajících dětskou literaturou. (příloha č. 3) V této době existovalo velké množství exilových nakladatelů, ale těch, kteří se zabývali tvorbou pro děti, bylo jen nepatrně. Pokud se zabývali produkcí pro děti přímo, ne jen okrajově, nebo mimo edici, jednalo se o učebnice či příručky.

Mezi nakladatele této doby, kteří se zabývali tvorbou pro děti, je snad možné zařadit Československou dálkovou školu v exilu. „Po zrušení Pomocných národnostních škol, organizovaných od roku 1948 v táborech pro politické uprchlíky v západním Německu a v Rakousku, pečovali o výchovu a vzdělávání dětí čs. emigrantů exiloví pedagogičtí pracovníci Josef Kratochvíl, Anna Kvapilová, Otakar Odložík, Přemysl Pitter aj., kteří vytvořili roku 1954 [...] v Německu Čs. dálkovou školu [...].“⁵⁸ Nakladatelská činnost této školy vznikla kvůli potřebám zajistit učebnice a pomocnou výchovně vzdělávací literaturu. Autorem převážně většiny děl a hlavním organizátorem této školy byl Josef Kratochvíl. Knihy byly vydávány v různých kvalitách. Od kvalitně tištěných titulů až po jednoduché svazky. S československou dálkovou školou spolupracovala menší nakladatelství Lucernička, které bylo založeno v r. 1953, a nakladatelství Skauted, působící od 70. let 20. století. „Produkci nakladatelství tvořily zejména skautské příručky, zpěvníky apod., ojediněle byla vydávána beletrie pro děti a mládež.“⁵⁹ Masarykův demokratický svaz, který byl založen r. 1949, vydal několik knížek pro děti. Jednalo se o dílo Karla Jaromíra Erbena, konkrétně o Tři zlaté vlasy Děda Vševěda, Dlouhý, Široký a Bystrozraký a o pohádku Boženy Němcové O dvanácti měsíčkách. Všechna tato díla vyšla mimo edici. Dalším nakladatelstvím, které se v této době zabývalo literaturou pro děti a mládež, se jmenovalo PmD – Poezie mimo domov. Byť bylo toto nakladatelství zaměřeno převážně na vydávání poezie, mimo edici vyšly i

57 ZACH, A. *Kniha a český exil 1949 – 1990*. Praha. 1995. s. 6.

58 ZACH, A. *Kniha a český exil 1949 – 1990*. Praha. 1995. s. 29.

59 ZACH, A. *Kniha a český exil 1949 – 1990*. Praha. 1995. s. 150.

knížky J. Foglara, a to i vydání posledního dílu stínadelské triologie a jednoho sešitu příběhů Rychlých šípů.

2.4.3. Nakladatelská činnost pro děti a mládež od r. 1990

Vývoj nakladatelské činnosti po Sametové revoluci je možné rozdělit na tři části. První je doba prvního pololetí roku 1990, a lze ji nazvat dobou, kdy bylo vše dovoleno. Tehdy došlo k prudkému nárůstu nakladatelské činnosti. *„Jestliže v socialistických podmínkách knižního podnikání byl papír tzv. strategickou surovinou [...], najednou bylo papíru pro všechny dost, a tak všichni začali bez omezení potiskovat tuny a tuny papíru.“*⁶⁰ Celkem vyšlo do března 1990 asi tři čtvrtě milionů výtisků knih celkem. Ve fázi druhé, tj. od pololetí 1990 do konce roku 1991, začalo vznikat obrovské množství nakladatelů. Mnoho z nich ale ukončilo svou činnost až překvapivě brzy, jiní se naopak udrželi dodnes. Tvrdili, že *„třetí rok po zásadních politických změnách se cítí svobodně, ale že 'zjistili, že svobodně znamená náročně, někdy také komplikovaně a vesměs s nemalými problémy'.*⁶¹ To v podstatě vedlo k tomu, že od roku 1992 začal výrazným způsobem klesat náklad a začaly, poměrně rychle, růst ceny knih. Zkrátka začaly vznikat problémy, které vedly ke krizi.

Nakladatelská činnost po listopadu 1989 byla velmi živá. Vznikalo mnoho nakladatelství zaměřených i na produkci knih pro děti a mládež. Většina z nich ale bohužel neustála složitost podnikání a zanikla. Mezi taková patří například Amulet. Vzniklo v Praze v roce 1998, vydávalo původní a překladovou literaturu pro děti a mládež a také literaturu pro děti a mládež v německy mluvících zemích. Nakladatelství vydávalo v několika edicích, které byly rozdělené podle věku dětí. Během prvního roku existence vydalo celkem dvaadvacet knih, v pozdějších letech začala produkce výrazně klesat. Než ale Amulet v r. 2003 zcela ukončil svou činnost, zúčastnil se literární soutěže Zlatá stuha. Dalším je nakladatelství Carmen. Vzniklo v roce 1991 v Praze a jednalo se o nakladatelství zpěváka a textaře Jiřího Zmožka. *„Vydávalo zejména dětskou literaturu, např. M. Macourka Mach a Šebestová na prázdninách, [...], anekdoty, kresby V. Renčína, publicistiku, většinou původní tvorbu, v roce 1994 vydalo původní komiks Héraklés/Prokletý rod Tantalův, převyprávění řeckých bájí a pověstí pro děti apod.“*⁶² Jeho roční produkce činila okolo deseti titulů a činnost byla ukončena mezi

60 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 15.

61 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 16.

62 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 76.

první a druhou polovinou 90. let. Další nakladatelství, které je možné zařadit do doby po r. 1990, je nakladatelství Fajma. Založené bylo v r. 1991 a zabývalo se literaturou pro děti a mládež. Například vydalo knihu Cour a Courek, Diář pro holky a kluky, nebo Kroniku rodiny. Okrajově se zabývalo i literaturou pro dospělé. Ročně toto vydávalo asi 5 titulů. Svou činnost ukončilo ve druhé polovině 90. let 20. století. Společnost Konvoj, s.r.o. vznikla v roce 1991 v Brně. Začala vydávat dětskou literaturu a literaturu pro mládež. Později se bohužel zaměřilo na produkci jiných žánrů, než dětských, a to folkových a trampských zpěvníků, počítačových příruček, nebo přírodovědné literatury.⁶³ Nakladatelství Litera vzniklo v roce 1990 v Praze. Jeho majitel a zakladatel Jiří Pánek vydával především beletrii a literaturu pro děti a mládež. Např. bajky od J. de La Fontaina. Ročně Pánek vydával 3 tituly a činnost ukončil začátkem druhé poloviny 90. let. Dalším nakladatelstvím, které se zabývalo tvorbou pro děti, bylo nakladatelství Mariadan. Vzniklo opět na začátku 90. let 20. století a zabývalo se vydáváním pohádek v němčině i angličtině. Vydalo pouze několik titulů a v průběhu 90. let zaniklo. Společnost Moby Dick s. r. o. vznikla v r. 1998 a za krátkou dobu své existence vydávala okolo pěti titulů ročně. Zaměřila se především na produkci učebnic pro základní školy, čítanek, nebo úvodů do jednotlivých předmětů. Svou činnost ukončila pravděpodobně na začátku druhého tisíciletí. Nakladatelství Moudrá Sova, které je dnes známé pouze jako knihkupectví, svou činnost zahájilo v r. 1990. Vydávalo dětskou literaturu, i literaturu pro mládež. Začínalo omalovánkami, a slovníky, později vydalo chronologické přehledy, např. Čeští králové. *„Ročně tu vycházelo okolo dvou titulů a svou činnost pravděpodobně ukončilo koncem druhé poloviny 90. let.“*⁶⁴ Produkci literatury pro děti a mládež se od r. 1991 do r. 2002 zabývalo nakladatelství Pansofia. Založena byla tato společnost v Praze. Vydávala odborné příručky, učebnice, pracovní sešity nebo soubory didaktických her pro první a druhý stupeň základní školy a nižší gymnázia. Roční produkce nakladatelství činila 20 titulů. Nakladatelství Pekelec vzniklo v r. 1993 opět v Praze. Svou činnost udrželo do druhé poloviny 90. let. Jeho zakladatelem a zároveň majitelem byl spisovatel, především dětské literatury, Vojtěch Steklač. V roce 1994 vzniklo nakladatelství Sedistra, s. r. o. a vydávalo literaturu pro děti i mládež od F. Nepila, J. Stránského nebo J. Kalouska a do konce své činnosti v r. 2002 vydávalo okolo pěti titulů ročně. Nakladatelství Švarc bylo založeno v r. 1993 a vydávalo dětskou naučnou literaturu, učebnice i pracovní sešity. Roční produkce tohoto

63 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 16, 122, 179.

64 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 218.

nakladatelství činila okolo tří titulů a asi před koncem tisíciletí ukončilo svou činnost.⁶⁵ V neposlední řadě je třeba ještě zmínit nakladatelství Albatros, které v 90. letech prošlo mnoha změnami. V roce 1993 vznikl Albatros, a.s., a o 5 let déle získala většinový podíl v Albatrosu firma Bonton, a.s. Téhož roku také produkce dětské literatury přesáhla 100 titulů a mimo jiné vznikla i známá edice Rozum do kapsy. I přes to, že Albatros již není monopolním vydavatelem dětské literatury, stále si udržuje úroveň vydávané produkce velmi vysoko a stále se drží na předních příčkách v udělování cen za dětskou literaturu.⁶⁶

2.4.4. Všechna současná nakladatelství zabývající se produkcí literatury pro děti a mládež

I přesto, že jsou dnes knihy nahrazovány virtuálními texty na monitorech webových stránek, zůstává tištěným knihám v lidských životech, pravda skromnější, než tomu bývalo v minulosti, ale přece jen vyhrazený prostor. *„A přeci, knih vychází v Čechách a na Moravě stále hodně, i přes hlasitě obcházející krizi se rodí nová nakladatelství. Knihy ještě vycházejí na papíře, avšak různých elektronických 'virtuálních' forem (e-books apod.) bude přibývat.“*⁶⁷

Současných nakladatelství, která se zabývají produkcí literatury pro děti a mládež, je opravdu mnoho. Velké množství nakladatelů se zaměřuje na vydávání literatury pro děti od útlého věku až po mládež, někteří mají pouze zanedbatelnou produkci dětské literatury, jiní se zaměřují jen na literaturu pro děti.

2.4.4.1. Současná nakladatelství zabývající se knižní produkcí nejen pro děti a mládež

Nakladatelů, zabývajících se jak produkcí literatury pro děti a mládež, tak produkcí další literatury, např. literatury pro dospělé, nebo populárně naučné literatury, existuje podle Almanachu Labyrint z roku 2010 a Encyklopedie českých nakladatelství od J. Halady přes sedmdesát. Vydávají školní pomůcky, učebnice, čítanky, i klasické dětské žánry. Na základě vlastní analýzy produkce nakladatelství bylo zjištěno, že z těchto sedmdesáti nakladatelství se pouze šest věnuje vydávání literatury pro děti a mládež, jejichž produkce neklesne pod 50% z produkce celkové.

65 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 193, 200, 214 – 215, 218, 256, 259, 298 – 299, 328.

66 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 34.

67 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 5.

Artur

„Nakladatelství vydává knihy pro děti, beletrii, čtení pro dívky a edici D, která se věnuje vydávání divadelních her. [...]“⁶⁸ Vzniklo v roce 1990 v Praze. Majitelem, ředitelem a šéfredaktorem je syn známé ilustrátorky dětských knížek, Heleny Zmatlíkové, Ivan Zmatlík, který dnes také zprostředkovává její autorská práva. Artur patří mezi specificky zaměřená nakladatelství a ročně vydá přibližně deset titulů. Vydavatelská činnost je zaměřena na pohádky českých autorů, jako je B. Němcová, L. Aškenazy nebo K. J. Erben.⁶⁹

Čtyřlístek s.r.o.

„Knižní publikace obsahují příběhy Čtyřlístku, známé komiksově čtveřice ze stejnojmenného časopisu, vydávaného také tímto nakladatelstvím.“⁷⁰ Nakladatelství vzniklo v roce 1990 v Praze. Jedná se o soukromé nakladatelství, jehož majitelé jsou tři osobnosti. Jednou z nich je i duchovní otec postaviček Čtyřlístku Jaroslav Němeček. „Čtyřlístek [...] vycházel od roku 1969 (tehdy ještě v nakladatelství Orbis, v Panoramě od roku 1977).“⁷¹ I Čtyřlístku se dotkla doba po Sametové revoluci. Od r. 1989 „byli lidé přímo natřesení na západní produkci, včetně komiksů jako Tom & Jerry a podobně.“⁷² Jak uvedl pan Němeček v rozhovoru pro časopis Reflex, naštěstí si lidé včas uvědomili, že chtějí domácí produkci, takže nakladatelství nezaniklo, a mohlo tedy v pozdějších letech vydat i několik knih. Nakladatelství se zaměřuje především na vydávání stejnojmenného časopisu, jehož produkce činí 18 časopisů ročně, 8krát ročně vychází časopis speciál. „V letech 1991 – 2003 vyšel stejnojmenný magazín,“⁷³ Od roku 2002 vyšla série knih.

Fragment

Nakladatelství se zaměřuje na vydávání populárně-naučné literatury a beletrie pro děti a mládež.⁷⁴ Dále také na encyklopedie, knihy pro začínající čtenáře, leporela, slovníky a učebnice pro základní a střední školy. Prvním titulem, který byl tímto nakladatelstvím vydán, byly Tabulky neurčitých integrálů. Úspěšným titulem byla kniha

68 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 26.

69 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 51.

70 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 52.

71 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 93.

72 Jaroslav Němeček: Čtyřlístku hrozil konec několikrát [online]. [cit. 10.4. 2012] Dostupné z URL <<http://www.reflex.cz/clanek/kultura-literatura/33824/top-tema-jaroslav-nemecek-ctyrlistku-hrozil-konec-nekolikrat.html>>

73 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 94.

74 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 73-74.

s názvem Literatura v kostce, která odstartovala vydávání řady Maturita v kostce. Fragment vznikl v roce 1991 v Praze. Za dobu své činnosti obdrželo také několik ocenění. „Např. Cenu čtenářů v soutěži Magnesia Litera za knížku Z. Svěráka *Jaké je to asi v Čudu [...], nebo Zlatou stuhu za Čítanku pro 8. ročník od J. Žáčka, Historii českých zemí od P. Čorneje a za Vědu a techniku v českých zemích od I. Štolla a J. Hozáka.*“⁷⁵ Roční produkce činí přes 100 titulů, v roce 2005 to bylo dokonce 183 knih. Toto nakladatelství patří k producentům literatury pro děti a mládež se širokým edičním programem.

Junior s.r.o.

Společnost Junior s. r. o. vznikla v roce 1995. Nakladatelství se zaměřuje na produkci interaktivních knih pro děti, literatury pro děti do dvanácti let a na produkci populárně-naučné literatury pro mládež.⁷⁶ „*Dětskou produkci tvoří leporela, různé kvízy, např. Junior kvíz... pro věkovou skupinu 9-11 a 11-13 let, pohádky klasické české, jako je Šípková Ruženka a jiné pohádky, ale i Písmenkové pohádky, [...].*“⁷⁷ apod. Ročně vydává mezi 20 – 30 tituly, v roce 2005 vydalo celkem 43 titulů.

Svojtka & Co. s.r.o

„*Nakladatelství barevných obrazových publikací, [...]*dětských knih a leporel.“⁷⁸ Vzniklo v lednu 1998 v Praze, kdy došlo k rozdělení původního nakladatelství Svojtka a Vašut. Většina titulů, které Svojtka vydává, je přeložena z anglických originálů, občas z němčiny a francouzštiny. Nakladatelství patří k velkým producentům tradiční i netradiční literatury. Vydává např. zvukové pohádky a celková roční produkce činí 100 – 200 titulů.

Toužimský a Moravec

„*Nakladatelství vydává převážně dobrodružnou literaturu – westerny, indiánky, [...]* knihy pro děti.“⁷⁹ Na trh bylo uvedeno v roce 1990. Knihy jsou rozděleny do několika edičních řad, např. Knihy divokého západu, nebo S puškou a lasem. Roční produkce tohoto nakladatelství činí 15 – 20 titulů.⁸⁰

75 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 128 – 129.

76 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 90.

77 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 165.

78 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 171.

79 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 178.

80 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 337.

2.4.4.2. Současná nakladatelství zabývající se knižní produkcí pouze pro děti

Z původních více jak 70 nakladatelů, kteří se mimo jiné věnují i vydávání knih pro děti a mládež, jsou níže uvedeni ti, kteří zaměřují svou pozornost pouze na děti. Všechny dvanáct těchto nakladatelů má alespoň 50% produkci literatury pro děti do 10 let. Domnívám se, že s takovou produkcí je lze hodnotit jako nakladatelství dětská.⁸¹

Albatros media

„Mediální společnost nabízející pod značkami devíti samostatných nakladatelství Albatros, BizBooks, Cooboo, CPress, Computer Press, Edika, Motto, Plus, XYZ.“⁸² Tato společnost navazuje na Albatros nakladatelství a.s., které bylo pod původním názvem Státní nakladatelství dětské knihy, založeno v roce 1949. Jeho historie však sahá mnohem dále. Jedná se tedy o nejstarší české nakladatelství pro děti v České republice. Vedle nakladatelské činnosti provozuje tato společnost, pod názvem Distri.cz, knižní logistickou a distribuční síť, která zásobuje více než tisíc knihoven a knihkupectví. Pod Albatros media spadají další významná nakladatelství jako je např. Computer Press, které vydává i netradiční knihy pro děti, a mnoho dalších. Od r. 2003 přestala společnost fungovat jako nakladatelství výhradně pro děti a začalo vydávat i knihy pro dospělé. I přes to je jeho produkce natolik velká, že může být zařazeno mezi nakladatele dětských titulů.

Axióma Praha s.r.o.

Jedná se o „*nakladatelství pro děti, specializované na vydávání leporel a knih pro začínající čtenáře a poznávací tituly určené pro volný čas.*“⁸³ Vzniklo v roce 1991 v Praze. Zakladatelkou je bývalá redaktorka nakladatelství Albatros a dcera spisovatele Bohumila Říhy v jedné osobě. Zprvu byla její produkce zaměřena na vydávání rozkládacích a omyvatelných leporel, později k této produkci přidala vydávání knih výhradně českých autorů. „*Ediční skladbu rozšiřuje o poznávací tituly určené pro volný čas, populárně-naučnou literaturu pro předškolní kategorii dětí.*“⁸⁴

81 pozn. autora

82 Nakladatelství Albatros media [online]. [cit. 10.4. 2012] Dostupné z URL <<http://www.albatrosmedia.cz/o-nas.html>>

83 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 30.

84 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 58.

Baobab

„Nakladatelství se zaměřuje na nekomerční současné prózy, poezie a autorské výtvarné knihy pro děti. [...]“⁸⁵ Jedná se o malé alternativní nakladatelství, které vydává ilustrované knihy pro děti již od roku 2000. Jeho zakladateli jsou Tereza a Juraj Horváthovi. „V edici *Do malé kapsy* vychází původní autorské knihy mladých, [...] v edici *Lemur* vychází klasikové světové i české ilustrované knihy pro děti 20. století [...].“⁸⁶ Baobab také organizuje i malé kulturní akce jako divadla, literární čtení či výstavy. Získalo třikrát ocenění Zlatá stuha, a to za rok 2004 za knihu *Říkadla a kecadla* od autora I. Diviše, která byla zároveň zvolena Nejkrásnější knihou roku v kategorii literatura pro děti a mládež, dále za knihu *Byl jeden dům*, kterou napsala D. Urbánková a ještě za dílo *Kouzelná baterka* od autorky O. Černé.⁸⁷

Egmont ČR s.r.o.

„Nakladatelství a vydavatelství literatury pro děti a mládež. Vydává *dětské časopisy*“⁸⁸ jako například *Medvídek Pú*, *Princezny*, *Tomáš a jeho přátelé* apod. „Nakladatelství Egmont se na našem trhu objevil poprvé před dvaceti lety, [...]“⁸⁹ Patří mezi jedno z největších světových nakladatelství vydávající komiksy z dílny známého amerického Walta Disneye. Jeho historie sahá až do předminulého století. Dá se říci, že firmu založil již v roce 1878 dánský tiskař Egmont Harald Peterson. V roce 1990 byla založena firma v Československé federativní republice, a když o tři roky později došlo k rozdělení České a Slovenské samostatné republiky, došlo samozřejmě i k rozdělení poboček Egmontu. V prvních deseti letech své existence vydávalo nakladatelství převážně tvorbu Walta Disneye, později se začal zabývat i produkcí jiných známých postav z dětských televizních seriálů.

Librex

„je zaměřeno výhradně na literaturu pro děti od nejmenších po dospívající. Nakladatelství LIBREX klade důraz na tradici české tvorby pro děti, srozumitelnost a edukativnost.“⁹⁰ Firma Librex byla založena v 90. letech 20. století a zpočátku se

85 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 31.

86 Nakladatelství Baobab [online]. [cit. 27.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.almanachlabyrint.cz/nakladatelstvi/288/baobab/>>

87 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 60.

88 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 63.

89 Nakladatelství Egmont [online]. [cit. 10.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.egmont.cz/cz/onas/st=on>>

90 Nakladatelství Librex [online]. [cit. 12.3.2012] Dostupné z URL

zabývala pouze distribucí knih pro děti spolu se svými pěti spolupracovníky. Rok po svém založení otevřela svůj první obchod v Ostravě a k dnešnímu dni vlastní celkem 21 knihkupeckých obchodů po celé České republice. Od roku 1992 firma rozšířila předmět svého podnikání o nakladatelskou činnost a od roku 1997 má vlastní výrobu leporel. Knihy taktéž vyrábí v různých zemích světa a spolupracuje s mnoha zahraničními firmami a nakladatelstvími.⁹¹ Knihy jsou expandovány dokonce do různých částí Evropy, jako je např. Čína nebo Asie. V roce 2010 Librex oslavil dvacet let trvání své činnosti.

Macek – Delta

„Vydavatelství se zaměřuje především na vydávání knih pro děti – pohádky, říkadla, bajky, čtení pro začínající čtenáře, leporela. Zábavnou formou připravuje předškoláky a začínající školáky na školu, vyžaduje od nich aktivní spolupráci a seznamuje je se světem okolo nás.“⁹² Také vydává křížovky a kuchařky pro dospělé. Tři čtvrtiny produkce jsou však zaměřeny na děti od tří do deseti let, a produkce není rozdělena do konkrétních edic. Nakladatelství bylo založeno v r. 1990 v Praze.

Meander

Meander existuje na knižním trhu od r. 1997 a jeho zakladatelkou a zároveň majitelkou je Ing. Ivana Pecháčková. „Nakladatelství [...] se věnuje originální umělecké tvorbě pro děti a mládež, [...]“⁹³ Vydává knihy výtvarně netradičně pojaté současných českých autorů a výtvarníků, a to i v cizojazyčných verzích. Tituly tohoto nakladatelství získaly i mnoho ocenění. Jedním z nich byla Zlatá stuha v roce 2006 za překlad knihy Podivuhodná cesta N. Holdera, za výtvarné zpracování knihy V. Fischerové Co vyprávěla dlouhá chvíle nebo za knihu Perlorodky od J. Stránského. Mimo jiné získalo i cenu Magnesia Litera 2012 v kategorii objev roku za knihu od Š. Hulíka Kinematografie zapomnění. A přestože nevydává jen dětskou literaturu, patří k výrazným producentům právě dětské literatury.⁹⁴

Pierot s.r.o.

Společnost Pierot, s.r.o. vznikla v roce 1993 v Praze. „Nakladatelství vydává

<<http://www.librex.cz/nakladatelstvi/index.php?>>

91 Nakladatelství Librex [online]. [cit. 12.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.librex.cz/onas.php>>

92 Nakladatelství Macek-Delta [online]. [cit. 27.3.2012] Dostupné z URL

<<http://www.almanachlabyrinth.cz/nakladatelstvi/406/macek-delta-s-r-o/>>

93 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 117.

94 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 205.

publikace zaměřené na děti prvního stupně základních škol a na předškoláky.“⁹⁵ Vydává knížky v edičních řadách jako Domácí procvičování, Domácí úkoly nebo Malá škola pro předškoláky. Nejúspěšnější edicí je Domácí procvičování.

Labyrint

Vydává knihy pro děti v edici Raketa. Jedná se o samostatnou edici knih Pro malé čtenáře. „Vydává současnou českou tvorbu a také knihy Petra Síse.“⁹⁶ Dále toto nakladatelství soustřeďuje aktivity malých a nezávislých nakladatelů literatury pro děti, a dokonce se účastní speciálního projektu, jehož cílem je zasílat zdarma knihy do dětských domovů v celé České republice. Na trhu působí od roku 2004 a v témž roce získalo Cenu Hollara v kategorii Nejkrásnější česká kniha, cenu na veletrhu dětských knih v Bologni a mnohé další.⁹⁷

Sinus s.r.o.

„Nakladatelství vydává publikace v ediční řadě Opakuj si o prázdninách [...], které umožňují žákům 1. až 5. třídy zopakovat si zábavnou formou základní učivo ukončeného ročníku; dále knihy pro nejmenší čtenáře.“⁹⁸

Sun s.r.o

„Nakladatelství je zaměřeno hlavně na literaturu pro děti.“⁹⁹ Vzniklo v roce 2005 a vydává především knihy přejeté od světových nakladatelů. Od roku 2007 se zabývá vydáváním i původní české literatury pro děti. (Produkce literatury pro dospělé je ve srovnání s produkcí dětské literatury v tomto případě zanedbatelná.)¹⁰⁰ Nakladatelství Sun s.r.o. je jedním z vydavatelství, která vydávají netradiční knihy pro děti. Díky takovým knihám děti mohou lépe pochopit a zábavnou formou se naučit základní školní látku. Základem přitažlivosti knih tohoto nakladatelství je kromě obsahu i grafické zpracování knih, barevné ilustrace, a některé knihy jsou často obohaceny „velkým množstvím barevných samolepek, které zvyšují přitažlivost pro děti.“¹⁰¹

95 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 262.

96 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 153.

97 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 283.

98 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 163 – 164.

99 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 170.

100 pozn. aut.

101 Nakladatelství Sun [online]. [cit. 11.3.2012] Dostupné z URL<<http://www.sun-knihy.cz/index.php>>

Thovt

„Nakladatelství orientované na dětské knihy především od českých autorů [...]“¹⁰² Na trhu nepůsobí nijak dlouho, přibližně od roku 2005. A i přes to se pomalu stává velmi úspěšným nakladatelstvím. Od počátku svého působení se snaží nejen o produkci knih pro děti, ale také vytváří spoustu motivačních soutěží, jejichž snahou je působit na sociální cítění dětí a přispívat k jejich pozitivnímu vztahu ke knize. Nakladatelství Thovt dokázalo, že i za krátkou dobu působení na trhu, lze být úspěšným. Na 4. ročníku Veletrhu dětské knihy v Liberci se umístilo na 2. místě s nejúspěšnější knihou veletrhu, knihou *Jako ty*, která je určena dětem od tří let.¹⁰³

102 DVOŘÁK, J. *Almanach Labyrint 2010*. Praha. 2010. s. 176

103 Nakladatelství Thovt [online]. [cit. 15.3.2012] Dostupné z URL
<http://www.thovtknihy.net/thovt_onas.php>

3. Praktická část

3.1. Analýza produkce vybraných nakladatelství pro děti

K analýze nakladatelské činnosti pro děti jsem využila pomoci rodičů dětí, které docházejí na kroužek mladých hasičů, tj. rodičů dětí od 3 do 10 let. Pomocí anketní otázky „Jaké nakladatelství je Vaše oblíbené, popřípadě jaké nakladatelství upřednostňujete při výběru knih pro děti?“ byly od 57 rodičů získány vždy tři odpovědi. Anketa spočívala v tom, že byl rodičům nabídnut výběr dvanácti nakladatelů, kteří se zaměřují na vydávání knih pro děti a oni si z několika možností vybrali tři nejoblíbenější. Díky nim bylo možné z původních dvanácti vybrat sedm základních, která patří mezi nejoblíbenější. (příloha č. 4)

Následně jsem potřebovala získat informace pro zanalyzování jednotlivých nakladatelství. Sepsala jsem proto všechna kritéria pro analýzu, např. jaká je roční produkce knih pro děti nebo jaká je průměrná cena knih pro děti (Příloha č. 5, 6), a odeslala elektronickou poštou na emaily vybraných nakladatelství. Bohužel odpovědi se nedostalo od všech a tak následovalo dohledávání informací na webových stránkách těchto nakladatelů.

Některé z dalších údajů, podle kterých byla analýza zpracována, jsem vyhledala v Encyklopedii nakladatelství 1949 – 2006 od Jana Halady. Údaje jako průměrná cena jsou počítány za rok 2011. Někde byla průměrná cena uvedena, jinde bylo třeba procházet ceny veškeré produkce za daný rok a zprůměrovat je.

3.1.1. Albatros Media

Nakladatelství Albatros Media je na velmi vysoké úrovni. Ročně vydá 100 – 200 titulů. V roce 2005 Albatros vyprodukoval dokonce 211 knih. Od svého vzniku v roce 1949 vydalo více než 10 tisíc titulů v celkovém nákladu přesahujícím 350 milionů výtisků. V roce 1964 byl jedním ze sedmi světových zakladatelů veletrhu dětské knihy v italské Bologni. Současnou produkci si udržuje na stále stejné a výborné pozici. Nakladatelství nemá potřebu zvyšovat cenu nabízených knih, jelikož je každoročním vítězem v soutěži Zlatá stuha, a má tedy pravidelný finanční zisk z výher. Průměrná cena knih se pohybuje přibližně okolo 200 korun. Nakladatelství vydává tradiční i netradiční knihy, např. knížku o Sněhurce s netradičními ilustracemi – puzzle.

Albatros dává přednost vazbě vázané. Jak vyplývá z výše uvedeného, Albatros patří mezi nejlepší a nejstarší nakladatelství v České republice. Dokazuje to i soutěž české sekce IBBY Zlatá stuha, kde Albatros získává pravidelně alespoň jedno ocenění již od začátku soutěže, tj. od roku 1992.

3.1.2. Axióma Praha s.r.o.

„Nakladatelství vydává ročně okolo 60 titulů a patří mezi producenty literatury zaměřené výhradně na malé čtenáře.“¹⁰⁴ Axióma neuvádí informace o tom, že by za posledních pět let výrazně vzrostla produkce knih, avšak předpokládaný počet titulů vydaných od doby založení, tj. 20 let, je okolo 1100 - 1200. Průměrná cena knih se pohybuje od 205 do 250 korun, průměrná cena leporel je o cca 100 korun méně a tvořivé sešity se prodávají za 52 – 57 korun. Nakladatelství vydává kromě tradičních knih i netradiční tvořivé sešity jako vystřihovánky, omalovánky nebo edici Nauč mě kreslit. Vazbu upřednostňuje Axióma vázanou. Nakladatelství dokonce v r. 2007 získalo ocenění v soutěži Zlatá stuha za dílo Kouzelné české pohádky.

3.1.3. Baobab

Baobab ročně vydává okolo 5 titulů. Od doby svého vzniku vydal asi 32 titulů. Za posledních pět let vzrostla jeho produkce celkem o 8 – 10 titulů. Průměrná cena knih pro děti do deseti let je přibližně 215 korun. Za posledních 5 let nakladatelství nezvýšilo své ceny. Mezi přední a zároveň nejžádanější žánry patří obrazové autorské knihy pro děti. Co se týká vazby, upřednostňuje Baobab zásadně vázanou. Nakladatelství se zaměřuje pouze na tradiční dětskou literaturu, netradiční knihy pro děti od svého vzniku ještě nevydalo. Za poslední rok nedošlo ke zvýšení produkce, ani cen. Ještě je třeba zmínit, že nakladatelství získalo třikrát ocenění Zlatá stuha a také cenu v soutěži Nejkrásnější kniha roku za knihy: Jitka a kytka, Lililinda Superhvězda a Kouzelná baterka.

3.1.4. Egmont ČR s.r.o.

Nakladatelství ročně vydává okolo 100 titulů, v roce 2005 to bylo o deset titulů více. Patří mezi největší producenty dětské literatury v České republice. Produkce se posledních pět let pohybuje stabilně okolo 80 – 100 titulů, za posledních pět let nevzrostla. Průměrná cena knih se pohybuje okolo 120 korun, za posledních pět let vzrostla cena minimálně. Mezi nejvyhledávanější žánry patří především edice Knížky

104 HALADA, J. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha. 2007. s. 58.

pro nejmenší, dále netradiční knihy pro děti jako příběhy se samolepkami, hádankami apod. Vazbu upřednostňuje leporela a vázanou. V posledních 20 letech vydal Egmont něco přes 2600 knižních titulů a v současné době vydává i 27 titulů časopiseckých. V současné době se produkce i ceny udržují na relativně stejných hodnotách. Nakladatelství získalo již několik ocenění Zlatá stuha za knižní ilustrace a grafiku u titulů Kdyby prase mělo křídla nebo Věda a technika v českých zemích.

3.1.5. Librex

Kromě knih pro děti do 8 let vydává i omyvatelné knížky pro nejmenší. Má svou vlastní distribuční síť a jeho roční produkce činí okolo 50 titulů, v roce 2005 to bylo pouze 42 knih. Od té doby se zvýšila produkce průměrně o 2 – 3 knihy. Průměrná cena knih je 89 korun. Vazbu preferuje vázanou a leporelo. Nakladatelství Librex vydává, mimo klasické literatury, netradiční knížky pro děti. Především netradiční leporela, např. omyvatelné, nebo látkové či další knížky, např. se samolepkami. Nakladatelství Librex nabízí svým zákazníkům 25 tisíc knih všech žánrů v knihkupectví rozkládající se na celkové ploše téměř 3000m².¹⁰⁵

3.1.6. Pierot

Roční produkce tohoto nakladatelství činí okolo 20 – 30 titulů. Za rok činí jejich distribuce přibližně 150 tisíc knih pro děti prvního stupně základních škol. Průměrná cena knih je cca 77 korun. Produkce ani ceny nijak závratně nevzrostly. Vyhledané žánry nelze více analyzovat, protože jde o cvičebnice: Opakuj si o prázdninách. Od začátku působení na trhu, od r. 1993, vydalo více než 330 titulů a prodalo přes 9 milionů knih. Netradiční literaturou se Pierot nezabývá, jeho zájem je soustředěn na školní publikace pro první stupeň a předškolní věk. Nakladatelství se účastní různých knižních veletrhů, jako například v r. 2010 Mezinárodního knižního veletrhu ve Frankfurtu, nebo v r. 2011 Mezinárodního knižního veletrhu Bologna Children Book Fair. Nejvyhledávanější tituly jsou: Kulíškova písanka, Než budu školákem, Diktáty nebo Píšeme a počítáme v 1. třídě.¹⁰⁶

3.1.7. Thovt

Roční produkce tohoto nakladatelství je 6 - 8 titulů. V posledních dvou letech zůstává produkce bez nárůstu. Nezvýšila se ani průměrná cena, která se už od založení

105 Nakladatelství Librex [online]. [cit. 15.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.librex.cz/onas.php>>

106 Nakladatelství Pierot [online]. [cit. 12.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.pierot.biz/katalog/>>

pohybuje okolo 190 korun. Thovt se v rámci žánrů zaměřuje na prvopočáteční čtení, pohádky, dobrodružné příběhy, příběhy pro kluky i pro holky. Vydává i netradiční literaturu v edici Na stopě¹⁰⁷. Vazbu upřednostňuje vázanou. V posledním desetiletí, respektive v posledních sedmi letech (nakladatelství vzniklo v r. 2005), vydalo celkem 50 titulů.

3.2. Nové trendy v nakladatelské činnosti pro děti

V posledních několika letech se v české vydavatelské činnosti pro děti začaly objevovat nové trendy, i ty značně netradiční. Jedná se většinou o netradiční druhy dětských knih. Příběhy bývají doplněny o různé netradiční ilustrace, zvukové panely, ba dokonce jsou někdy samy knihy opravdu netradiční. Občas jsou k tradičním knihám jen přiložena plyšová zvířátka, malé modely hraček nebo kompaktní disky. Sami nakladatelé uvádějí tyto knihy jako tradiční knihy s dárkem uvnitř, nikoli jako knihy netradiční. Až na výjimky.

3.2.1. Tradiční versus netradiční literatura

Netradičních knih se na českém trhu za poslední desetiletí objevilo mnoho. Tradiční knihy pro děti však převažují. Rozhodla jsem se proto prozkoumat, jaké knížky se líbí dětem do deseti let. S oddílem mladých hasičů jsme se 28. března letošního roku sešli na nezvyklé schůzce, kde jsme si povídali o tradičních a netradičních knížkách, které děti znají. K dispozici byly na nástěnce připraveny barevné obrázky knížek (dvojice, které se týkaly stejného tématu), jedna tradiční, druhá netradiční. Na levé straně byly obrázky netradičních knížek, vpravo knížek tradičních. Následně jsme si s dětmi o knížkách povídali. Řekli jsme si, čím se jednotlivé knížky liší, a děti samy řekly, které se jim líbí více. Z toho vyplynulo první východisko. Z 34 tázaných dětí, by si 76% vybralo netradiční knížku, pouhých 24% knížku tradiční (příloha č. 7). Je nutné podotknout, že všem dětem, které si vybraly knížku tradiční, bylo nad 8 let. Dětem, které se rozhodly pro netradiční literaturu, bylo většinou mezi 6 a 7 lety. Schůzka byla ukončena anketou o oblíbenosti různých druhů netradičních knih. Každé z dětí si před odchodem vybralo jeden konkrétní druh knihy. (příloha č. 8)

Výsledky ankety o oblíbenosti tradiční či netradiční literatury hovoří jasně. A tak je možné, po několikadenním zkoumání knížek v různých knihkupectvích, předložit

107 viz Nové trendy v nakladatelské činnosti. Pozn. autora

výběr nejčastěji vyskytovaných netradičních knížek pro děti do 10 let. Největšími producenty takové literatury jsou nakladatelství Sun s.r.o., Librex, Junior, Svojtka & Co. s.r.o. a Thovt.

3.2.1.1. Zvukové knížky

Jedná se o tradiční knihy doplněné o různé zvukové signály, písničky či melodie. Průměrná cena zvukových knížek se pohybuje okolo 200 korun.

Knížka se zvukovým panelem I.

Knihy o hasičích obsahuje volant a palubovou desku hasičského auta na baterie. „Malí čtenáři si užijí spoustu radosti za volantem této příručky pro malé hasiče. Řidič hasičského auta musí dojet do šesti různých lokalit, a to vše za jekotu hasičské sirény, skřípění pneumatik a burácení motoru. Jednotlivé epizody mají šťastný konec - vděční obyvatelé města zdraví malé hasiče a děkují mu za vše, co pro jejich dobro vykonal. Jednoduché instrukce, doplněné barevnými ikonami, hasiči napovídají, kdy otočit volantem a jakým vhodným zvukem svou akci doplnit.“¹⁰⁸ (Obr. 1) Knihu Umím řídit moje malé hasičské auto, vydalo nakladatelství Svojtka & Co v r. 2009. (Obr. 1¹⁰⁹)

Knížka se zvukovým panelem II.

Příběh v knížce je doplněn o panel s tlačítky, který po zmáčknutí doplňuje příběh o písničky, melodie a zvuky z pohádky; knížka, která dětem „oblíbený příběh bude po stisknutí tlačítka vyprávět sama. Dítě může zároveň sledovat krásné ilustrace a pro starší děti to může být první pohádka, kterou si samy přečtou.“¹¹⁰ (obr. 2) Pohádku, Kráska a zvíře nebo Popelka, vydalo nakladatelství Sun s.r.o. v únoru letošního roku.

(obr. 2)

108 Zvuková pohádka I. [online]. [cit. 11.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/knihy/74950-umim-ridit-moje-male-hasicke-auto.html>>

109 Veškeré obrázky z této kapitoly jsou dostupné z URL <<http://www.bux.cz/>>, <<http://levneknihy.cz/>>, a <<http://www.thovtknihy.net/>>

110 Zvuková pohádka II. [online]. [cit. 11.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/knihy/124890-popelka-zvukova-pohadka.html>>

3.2.1.2. Příběhy s netradičními ilustracemi nebo doplňky

Tradiční knihy jsou doplněny o různé formy ilustrací. Průměrná cena takových knížek se pohybuje okolo 220 korun.

Knížka se samolepkami

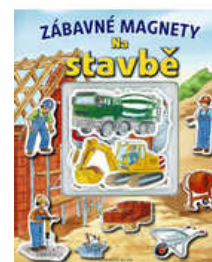
Naše zvířátka na statku je příběh, do kterého je možné vlepovat samolepky zvířátek; „*dítě si může přečíst zajímavosti o zvířatech, a vylepit do obrázků správné samolepky*“¹¹¹ (obr. 3) Knihu Naše zvířátka na statku vydalo nakladatelství Sun s. r. o. v roce 2012. Dalším vydavatelem knížek se samolepkami je např. Fortuna Print s knížkou Zvířata v přírodě. Existují ale i jiné knížky tohoto druhu, nejen se zvířátky.

(Obr. 3)

Zábavné magnetky

Knížka nese název Na stavbě. „*Pomocí barevných obrázkových magnetů si děti mohou vytvářet své vlastní příběhy ze života na stavbě. Magnety lze opakovaně používat a příběhy se tak dají donekonečna libovolně obměňovat.*“¹¹² (Obr. 4) Vydavatelem je Knižní Klub a kniha vyšla v roce 2011. Dalším vydavatelem podobných knížek s magnetky je nakladatelství Fragment a jeho kniha, která se jmenuje Vesmír. Je založena na stejném principu jako kniha předchozí.

(Obr. 4)

111 Netradiční ilustrace – samolepky [online]. [cit. 11.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/knihy/124876-nase-zviratka-na-statku-svet-zvirat-v-samolepkach.html>>

112 Netradiční ilustrace – magnetky [online]. [cit. 11.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/knihy/107512-zabavne-magnety-na-stavbe.html>>

Knížka s obrázky s patentkou

K příběhu Na cestách je možné pomocí patentu připnout obrázek; „Interaktivní knížka vám dává příležitost podělit se s dětmi o radost ze hry a z objevování nových skutečností: - pomozte dětem vybrat vhodný obrázek a připnout ho na správné místo - pojmenujte jednotlivé stroje, auta, lodě a zvířátka na dvoustraně a povzbudte děti vhodnými otázkami, aby popsaly, co se na obrázku děje - vybědněte děti, aby na základě obrázku vytvořily vlastní příběh - pomozte dětem spočítat zvířátka a předměty - určit jejich tvar, barvu, rozdíly a podobnosti.“¹¹³ (Obr. 5) Knihu vydalo v roce 2011 nakladatelství Fortuna Libri a je zatím jediná svého druhu. (Obr. 5)

Knížka s kostkami

Veselé příběhy o zvířátkách je knížka s příběhem doplněna o 12 dětských kostek, ze kterých je možné postavit si ilustrace k příběhu. Kniha byla vydána nakladatelstvím Computer Press v listopadu 2010.

Pohádkové puzzle

Pohádková knížka, která neslouží jen ke čtení „[...] procvičí postřeh dětí, jejich obratnost a představivost při skládání obrázků s pohádkovými náměty.“¹¹⁴ (Obr. 6) Nakladatelství Fortuna Libri vydala v této edici v roce 2010 celkem tři pohádky. Šípkovou Růženku, Sněhurku a Vlka a 7 kůzlátek. (Obr. 6)

113 Netradiční ilustrace – patentka [online]. [cit. 11.3.2102] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/knihy/107941-na-cestach-5-obrazku-z-patentkou.html>>

114 Netradiční ilustrace – puzzle [online]. [cit. 11.3.2102] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/knihy/85442-pohadkove-puzzle-sipkova-ruzenka.html>>

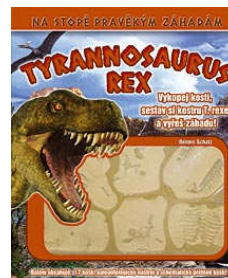
3.2.1.3. Trojrozměrné knížky pro děti

Jedná se o knížky, které obsahují např. trojrozměrné tematické modely, nebo trojrozměrné brýle. Průměrné ceny takových knížek se pohybují okolo 215 korun.

Knížka s trojrozměrným modelem I.

Knihy z edice Na stopě pravěkým ještěrům, jako je Tyrannosaurus Rex, Triceratops nebo Mamut, jsou zábavné knížky pro děti do 10 let. „*Kniha poutavým způsobem vypráví o životě těchto dinosaurů, objasňuje příčinu a způsob jejich smrti, seznamuje s prací paleontologů. Čtenář si pak může 'vykopat' svou vlastní repliku kostry [...], sestavit ji a vytvořit si svou muzejní expozici. Napínavý, skoro až detektivní příběh v sobě nese prvky nenásilného poučení a interaktivní hry*“¹¹⁵ (Obr. 7) Knihy v edici Na stopě vydává nakladatelství Thovt.

(Obr. 7)

Knížka s trojrozměrným modelem II.

Interaktivní knížka s příběhem a se 3D modelem farmy, který je umístěn uprostřed knihy, a 3D modely zvířátek; „*Pozoruhodná dětská kniha, která se velmi jednoduchým způsobem změně v hračku pro vaše děti. Pouhým otevřením se kniha promění v trojrozměrnou farmu se stodolami, chlévy, poli apod. [...] farmu je možné oživit mnoha jejími obyvateli, i jednoduchým modelem traktoru. Úvodní příběh seznámí děti s jednotlivými druhy domácích zvířat a jejich životem na farmě.*“¹¹⁶ (obr. 8) Knihu vydalo nakladatelství European Media House v r. 2009.

(Obr. 8)

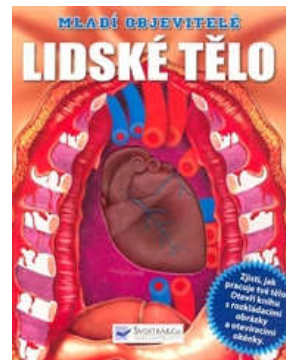

115 Netradiční ilustrace – doplňky ke knize [online]. [cit. 11.3.2102] Dostupné z URL <http://www.thovtknihy.net/thovt_knihy.php?id=11&edc=6>

116 Trojrozměrné knihy [online]. [cit. 11.3.2102] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/knihy/79862-na-farme-otevri-a-hraj-si-interaktivni-prostorova-kniha-s-vylamovacimi-dily.html>>

Knížka s trojrozměrným modelem III.

Knih o lidském těle s rozkládacími obrázky jednotlivých částí těla (3D model); obsahuje otevírací okénka, umělý model srdce; „*Knížka s rozkládacími obrázky a otevíracími okénky ti pomůže odhalit, jak pracuje tvé tělo - můžeš otevřít hrudní koš a uvidíš, kde je uloženo srdce a plíce. Stačí zatáhnout za malý štítek a uvidíš, jak pracuje sval. Po otevření okénka do břišní dutiny odhalíš všechny kličky tenkého střeva. V knížce najdeš jasná a srozumitelná vysvětlení, proč tvé srdce tluče rychleji, když běžíš, jakým způsobem se přenášejí informace mezi mozkiem a ostatními částmi tvého těla nebo jak dýcháš.*“¹¹⁷ (obr. 9) Knihu vydalo nakladatelství Svojtka & Co. Mimo to vydalo ještě několik dalších knížek o lidském těle, i mnoho knih s trojrozměrnými ilustracemi.

(Obr. 9)

Knížka obsahující 3D brýle

Fimfárum do třetice všeho dobrého. Příběh v knize je doplněn o 3D brýle, díky kterým je možné dozvědět se více nejen ze zákulisí filmu. Knihu vydalo nakladatelství Albatros v r. 2011.

3.2.1.4. Knížky pro nejmenší

Mezi netradiční knihy pro nejmenší jsem zařadila leporela a knížky pro děti do čtyř let. Průměrné ceny těchto knížek se pohybují okolo 112 korun. Knížky z edic Pro nejmenší mají nejobsáhlejší sortiment netradičních knížek na trhu. Existuje takové množství leporel, např. pískacích knížek, omyvatelných leporel, leporel s chrastítky apod. Vybrala jsem proto do druhu netradičních knížek Leporela jen ty knížky, které mě opravdu zaujaly.

Leporela

Leporelo s plyšovým prstovým maňáskem uprostřed vydalo nakladatelství Computer Press. Plyšové zvířátko pomáhá nejmenším dětem k lepšímu soustředění na

¹¹⁷ Trojrozměrné knihy. [online]. [cit. 11.3.2102] Dostupné z URL <<http://www.levneknihy.cz/lidske-telo-mali-objevitele/d-119642/>>

příběh.

Veršované leporelo Štěňátko vydává nakladatelství Junior, tato knížka má desky v podobě plyšového zvířátka.

Omyvatelná leporela pro děti od tří let vydává Librex. Většinou je součástí balení i plastové zvířátko. Edituje i leporelka pro děti již od jednoho roku. Součástí takové knížky bývá chrastítka.

Pískací Leporela jsou knížečky, které při zmáčknutí šíří pískavý zvuk. Taková leporela vydává např. nakladatelství Rebo nebo Sun s.r.o.

Polštářková knížka

„Knižky z edice Polštářková knížka jsou určeny těm nejmenším. Jednoduché obrázky uvnitř slouží k poučení. Zároveň je knížka měkoučká jako polštářek, rodiče se tedy nemusí bát, že si dítě knížkou ublíží. Knížka Na statku seznamuje nejmenší děti se zvířaty a jinými předměty, které je možné potkat na venkově. Na každé barevně odlišené stránce je obrázek spolu s názvem zobrazovaného zvířete či předmětu.“¹¹⁸ (obr. 10) Knihu vydalo nakladatelství Rebo v roce 2011. Na svém kontě má další polštářkové knížky jako např. Zvířátka, Slova, nebo Barvy.

(obr. 10)

Knížka s pohyblivými obrázky

„Dodělej si obrázky! Toč a čti! V knížce najdeš vtipné veršičky, které si snadno zapamatuješ. Doprovázejí je pěkné obrázky, ale musíš si je doplnit. Není to těžké - stačí správně otočit kolečkem.“¹¹⁹ Knížku vydalo nakladatelství Jupiter v listopadu 2011. Na trhu se objevují i knížky velice podobné, jen s tím rozdílem, že nemají pohyblivé kolečko, nýbrž „zašoupávací“ obrázky.

118 Knížky pro nejmenší [online]. [cit. 3.4.2102] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/knihy/114018-na-statku-polstarkova-knizka.html>>

119 Knížky pro nejmenší [online]. [cit. 11.3.2102] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/knihy/44856-versiky-pro-nejmensi-toc-a-cti.html>>

3.3. Literární ceny za literaturu pro děti

Udělování cen za literaturu pro děti je už v současné době běžné na celém světě. Literární ceny za dětskou literaturu odráží aktuální situaci literatury v dané zemi. „*Například ve Velké Británii se již od roku 1936 uděluje Carnegie Medal za vynikající knihu pro děti. [...] v Anglii vedle Carnegieho medaile také ocenění pro nejlépe ilustrovanou knihu pro mládež – Kate Greenway Medal. Medaile udělovaná od roku 1955 [...]*“¹²⁰ Také u nás se uděluje několik cen za literaturu pro děti, a protože jsem při analýze jednotlivých nakladatelů na toto téma narazila, je tudíž mou povinností je trochu více přiblížit.

Při udělování cen za literaturu pro děti záleží na mnoha aspektech. Hodnotí se formální stránka, a protože je dětská literatura většinou ilustrovaná, udělují se ceny i za ilustrace. Záleží samozřejmě také na výběru nominovaných děl a prestiži literární ceny. A samozřejmě nejvíce záleží na porotě, která díla vybírá.

3.3.1 České ceny za literaturu pro děti

3.3.1.1. Anketa SUK – Čteme všichni

Je anketa o nejčtenější a nejoblíbenější knihu za uplynulý rok. V rámci této ankety se udělují čtyři ceny: Cena dětí, Cena knihovníků, Cena Noci s Andersenem a Cena ministra školství mládeže a tělovýchovy za přínos k rozvoji dětského čtenářství. Cena je udělována Sukovo studijní knihovnou, která je členem české sekce IBBY¹²¹ a zároveň je také součástí Národní pedagogické knihovny Komenského v Praze. Vydávána je od r. 1993 a přináší poznatky o zájmu dětských čtenářů. Sukova knihovna zveřejní v každém ročníku vždy 20 knih, které byly zvoleny nejčtenějšími. Jediněná je tato anketa v tom, že umožní postavit proti sobě názory odborníků s realitou dětských čtenářů.

3.3.1.2. Zlatá stuha

Tato cena je udělována od roku 1993 knihám pro děti a mládež, které byly vydány v předchozím roce. Vyhlašovateli soutěže jsou, mimo jiné, Česká sekce IBBY¹²², která je od roku 1993 občanským sdružením. Její vznik je však datován do

120 Ceny za literaturu pro děti. [online]. [cit. 3.4.2102] Dostupné z URL <<http://www.dendetskeknihy.cz/pro-deti>>

121 Anketa SUK. [online]. [13.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.knihovna.kvary.cz/cs/pro-knihovny/aktuality-pro-knihovny-a-zrizovatele/anketa-suk-cteme-vsichni.html>>

122 Mezinárodní výbor knih pro mládež, (International Board on Books for Young people). [online] [cit

roku 1964, kdy byla přijata, tehdy ještě jako československá sekce, za člena IBBY.¹²³, Památník národního písemnictví a Obec překladatelů a klub ilustrátorů. Soutěž o Zlatou stuhu má tři části, část první je zaměřená na původní českou tvorbu pro děti a mládež. Zaměření zbylých dvou je část výtvarná a část překladová. Soutěž Zlatou stuhu už od r. 1992 vyhrává nakladatelství Albatros, a to v několika kategoriích.

V době vzniku této soutěže je možné její funkci popsat jako obrannou, jelikož „bylo jejím hlavním záměrem podpořit původní autorské texty a ilustrace proti pokleslému importu.“¹²⁴ Nejdříve se tedy cenily jen ilustrace, grafická úprava a texty. Až časem se přidaly překlady nebo učebnice. V podstatě až do roku 2000 byla tato soutěž upadající. Např. v r. 1997 – 1998 nebyla tato cena, za první pololetí vůbec udělena. Právě až od roku 2000 je vyhlašována pravidelně, jednou za uplynulý rok.

3.3.1.3. Magnesia Litera

V České republice existuje velké množství cen, které občas mívají i štědré finanční odměny, ale jejich odezva u veřejnosti není nijak závratná. Ceny Litera získaly stejnou mediální podporu jako například cena Český lev nebo cena Thalie. I cena Litera bývá vysílána Českou Televizí asi v hodinovém záznamu. „*Nejdůležitějším úkolem výročních knižních cen Magnesia Litera je propagovat kvalitní literaturu a dobré knihy. A to bez omezení a bez ohledu na žánry: stejnou pozornost si zaslouží spisovatelé, básníci, překladatelé, nakladatelé, i vědci a teoretici.*“¹²⁵ Ocenění je rozvrženo celkem do devíti kategorií, z nichž nejdůležitější pro téma této práce je Litera za dětskou knihu. Součástí ocenění je i finanční částka, která je ve výši 200 000 tisíc korun. Cena je udělována od roku 2002, avšak první oceněnou knihou pro děti a mládež se stala kniha Martina Skaly, Strado a Varius až v r. 2003.

3.3.2. Mezinárodní ceny za literaturu pro děti

3.3.2.1. Cena Hanse Christiana Andersena

Cena Hanse Christiana Andersena, Hans Christian Andersen Awards, je udělována od roku 1956 jednou za 2 roky. Ceny se udělují ve dvou kategoriích: nejlepší autor a nejlepší ilustrátor. Každý druhý rok uděluje IBBY tuto cenu autorovi, jehož dílo

3.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.ibby.org/>>

123 Zlatá Stuha. [online]. [cit. 12.3.2012] Dostupné z URL

<http://www.ibby.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=2>

124 HULPACH, V. *Na závěr 9. ročníku soutěže o Zlatou stuhu*. Zlatý máj, 2000, roč. 43, č. 1 s. 93

125 Magnesia Litera. [online]. [cit. 12.3.2012] Dostupné z URL <http://www.magnesia-litera.cz/o_litere/poslani>

trvale přispělo k rozvoji literatury pro děti.¹²⁶ Cenu Hanse Christiana Andersena získal v roce 1980, ještě za dob Československa pouze jeden náš spisovatel, a to Bohumil Říha. Českoslovenští a čeští ilustrátoři byli úspěšnější. Cenu získal v roce 1968 Jiří Trnka, v roce 1988 Dušan Kállay, v roce 1992 Květa Pavlovská, a nakonec v letošním roce uspěl se svým dílem Petr Sís.

3.3.2.2. IBBY - Asahi Reading Promotion Award

Tato cena náleží od roku 1988 uskupením nebo institucím, které se významným způsobem zasloužily o propagaci čtení dětí a mládeže.¹²⁷ Je udělována, stejně jako cena Hanse Christiana Andersena, jedenkrát za dva roky.

3.3.2.3. Cena Astrid Lindgrenové

The Astrid Lindgren Memorial Award – Na paměť Astrid Lindgrenové, která byla nejvýznamnější spisovatelkou Švédska. Její díla byla přeložena asi do 90 jazyků. Švédská vláda se proto, po její smrti v r. 2002, rozhodla uctít její památku a dále podporovat zájem o vytváření dětské literatury ve světě tím, že založila mezinárodní stejnojmennou cenu. Ta je udělována každý rok a celková výhra činí 5 milionů SEK (přibližně 14 milionů korun), což je zároveň nejvyšší finanční ocenění za literaturu pro děti vůbec.¹²⁸ „Cena může být každoročně udělena autorům, ilustrátorům i organizátorům dalších aktivit na podporu dětského čtenářství. Z Čechů ji zatím nikdo nezískal.“¹²⁹

3.3.2.4 Honour List

I přes to, že se nejedná o soutěž, ale o čestnou listinu, kam jsou každé dva roky zapisována nedávno vydaná díla a jejich vyznamenaní autoři, patří ji sem zařadit. Národní sekce mohou do každé ze tří kategorií, tj. spisovatelé, ilustrátoři, překladatelé, nominovat jednu knihu, která by měla reprezentovat to nejlepší z produkce dané země a zároveň být vhodným kandidátem na prezentaci po celém světě.¹³⁰

126 Cena Hanse Christiana Andersena. [online]. [cit. 12.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.ibby.org/index.php?id=1199>>

127 Asahi Reading Promotion Award. [online]. [cit. 13.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.ibby.org/index.php?id=272>>

128 Cena Astrid Lindgrenové. [online]. [cit. 13.3.2012] Dostupné z URL <<http://alma.se/en/About-the-award/>>

129 Literární ceny za literaturu pro děti [online]. [cit. 15.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.dendetskeknihy.cz/pro-deti>>

130 IBBY-Honour List [online]. [cit. 12.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.ibby.org/index.php?id=270>>

4. Závěr

Cílem mé práce bylo shrnout poznatky o vývoji dětské nakladatelské činnosti od historie do současnosti, o vývojových trendech v nakladatelské činnosti a zanalyzovat produkci těch nejlepších a nejznámějších nakladatelství pro děti.

K odhalení vývojových trendů jsem použila metodu pozorování. Prošla jsem jednotlivá dětská oddělení v různých knihkupectvích, sepsala si všechny formy netradičních knih dostupných na trhu, a nakonec vše využila v anketě o nejoblíbenější netradiční knihu. Díky tomu jsem mohla netradiční literaturu pro děti podrobit detailnímu výzkumu.

K analýze jednotlivých nakladatelství jsem nejdříve potřebovala nashromáždit co nejvíce podkladů. Pečlivě jsem pročetla celý Almanach Labyrint a Encyklopedii českých nakladatelství 1949 – 2006, a jala jsem se vypisovat jednotlivá nakladatelství, která se alespoň zmiňují o produkci literatury pro děti a mládež. Našla jsem jich přes sedmdesát. Následovala jejich prozatím okrajová analýza pro zjištění produkce ryze dětské literatury. Nakonec jsem jich vytrídila pouhých 12, která jsem potom dále mohla rozebírat. K hlubší analýze jsem ale potřebovala vymezit ta nejznámější a nejoblíbenější nakladatelství pro děti. Zde sehráli svou úlohu rodiče dětí docházejících do kroužku. Zodpověděli otázku o nakladatelstvích pro děti, a já se mohla začít věnovat konkrétní analýze. Rozeslala jsem elektronickou poštou kritéria analýzy do jednotlivých nakladatelství a vyčkala, kdo se ozve. Bohužel většina z nich odmítla dotazník zodpovědět a musela jsem veškerá data nashromáždit a vypočítat z informací na jejich webových stránkách. Doufám, že se mně díky získání různých dat, pramenů, radám zkušenějších a především díky nastudovaným materiálům povedlo zpracovat informace do uceleného textu.

Závěrem už jen několik slov.

Společenský i kulturní vliv literatury na dětského čtenáře se projevuje už od útlého věku. S knížkami jako Začínám číst, nebo Moje první abeceda jsem vyrůstala i já a moji sourozenci. Doufejme tedy, že tištěná kniha neztratí na své kráse a neustoupí deroucím se virtuálním náhražkám.

5. Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

1. ALBATROS. *Ediční plán 1984*. Praha : Albatros, státní nakladatelství pro děti a mládež, 1983.
2. ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.
3. DUDEK, Adolf. *Skákal pes přes oves: Říkadla pro děti*. Ostrava : Librex, 1999. ISBN 80-7228-096-1.
4. DVOŘÁK, Joachim. *Almanach Labyrint 2010*. Praha : Labyrint, 2010. ISBN 978-80-87260-15-9.
5. GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
6. HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949 – 2006*. Praha : Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3.
7. HULPACH, Vladimír. *Na závěr 9. ročníku soutěže o Zlatou stuhu*. Zlatý máj, 2000. roč. 43, č. 1.
8. JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1999. ISBN 80-7044-234-4.
9. KRAUS, Jiří. *Slovník cizích slov*. Praha : Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1415-3.
10. VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha : Československý spisovatel, 1984.
11. VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy*. Praha : Libri, 2006. ISBN 80-7277-312-7.
12. VOLF, Josef. *K vývoji knihkupectví a nakladatelství v Čechách do r. 1848: přednáška při slavnostní schůzi Svazu knihkupců a nakladatelů Č.S.R. v Praze dne 19. ledna 1930 v Ústřední knihovně města Prahy*. Praha : Střední škola pro knihkupce a nakladatelské pracovníky, 1994.
13. ZACH, Aleš. *Knihy a český exil 1949 – 1990*. Praha : Torst, 1995. ISBN 80-85639-62-9.

Elektronické zdroje (seriály)

Časopis Reflex. *Jaroslav Němeček: Čtyřlístku hrozil konec několikrát*. ISSN 1213-8991 [online]. [cit. 10.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.reflex.cz/clanek/kultura-literatura/33824/top-tema-jaroslav-nemecek-ctyrlistku-hrozil-konec-nekolikrat.html>>

Elektronické zdroje (ostatní www)

1. Albatrosmedia nakladatelství [online]. [cit. 10.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.albatrosmedia.cz/>>
2. Anketa SUK. [online]. [cit. 13.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.knihovna.kvary.cz/cs/pro-knihovny/aktuality-pro-knihovny-a-zrizovatele/anketa-suk-cteme-vsichni.html>>
3. Almanach Labyrint [online]. [cit. 27.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.almanachlabyrint.cz/>>
4. Asahi Reading Promotion Award; Hans Christian Andersen Award; IBBY-Honour List [online]. [cit. 12.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.ibby.org/>>
5. BUX.cz, internetový obchod. [online]. [cit. 11.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.bux.cz/>>
6. Egmont nakladatelství [online]. [cit. 10.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.egmont.cz/>>
7. International Board on Books for Young people [online]. [cit. 3.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.ibby.org/>>
8. Levné knihy, internetový obchod [online]. [cit. 11.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.levneknihy.cz/>>
9. Librex nakladatelství [online]. [cit. 12.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.librex.cz/>>
10. Literární ceny za literaturu pro děti [online]. [cit. 15.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.dendetskeknihy.cz/>>
11. Magnesia Litera. [online]. [cit. 12.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.magnesia-litera.cz/>>
12. Pierot nakladatelství [online]. [cit. 12.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.pierot.biz>>
13. Slovník české literatury po r. 1945, © ÚČL AV ČR [online]. [cit. 20.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>>

14. Sun nakladatelství [online]. [cit. 11.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.sun-knihy.cz>>
15. The World's Largest Children's Literature Award [online]. [cit. 13.3.2012] Dostupné z URL <<http://alma.se/en/About-the-award/>>
16. Thovt nakladatelství; Thovt, internetový obchod [online]. [cit. 15.3.2012] Dostupné z URL <<http://www.thovtknihy.net/>>
17. Vilímek nakladatelství [online]. [cit. 20.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.kklostermann.eu/JRVilimek.htm>>
18. ZACH, Aleš. *Slovník českých nakladatelství 1849 – 1949*. © Aleš Zach 2007-2012 [online]. [cit. 11.4.2012] Dostupné z URL <<http://www.slovník-nakladatelství.cz>>
19. Zlatá Stuha. [online]. [cit. 12.3.2012] Dostupné z URL <http://www.ibby.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=2>

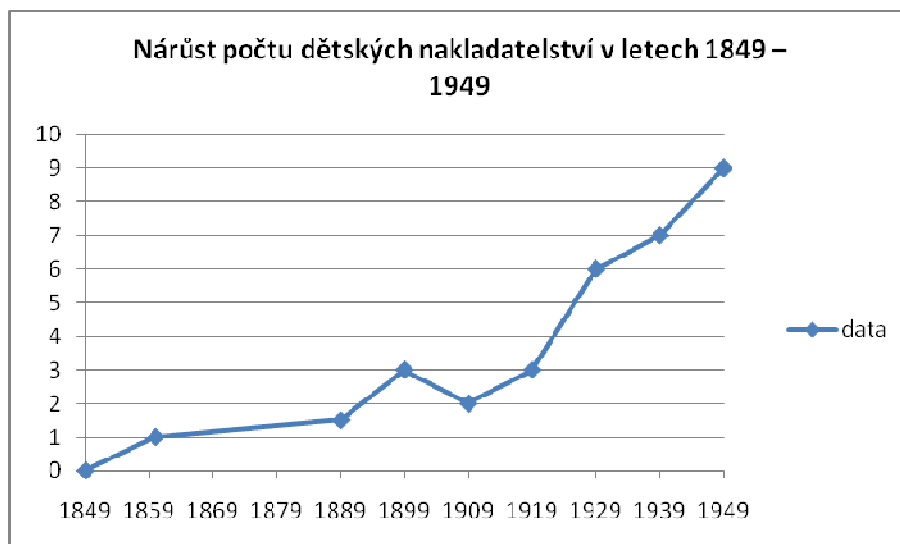
6. Resumé

The Thesis discusses history, development of literature for children, formation and progress of its genres. It also concentrates on publishing work for children since 1849 till present day. This work also focuses on analysing production of selected publishing houses and showing new trends in publishing for children including winning awards for children literature. Production of publishers who focus on children from 19 century greatly increased. But above all, offer of non-traditional books for children has increased. Technological progress is still ahead, and unfortunately it affects the classical children's books. Nowadays, there is the minimum amount of non-traditional literature here. Hopefully, then, that the beauty of classical books will be resolved to hold leading positions in both sales and in the Czech and international competitions.

7. Přílohy

Příloha č. 1

Nárůst počtu dětských nakladatelství v letech 1849 – 1949

Příloha č. 2

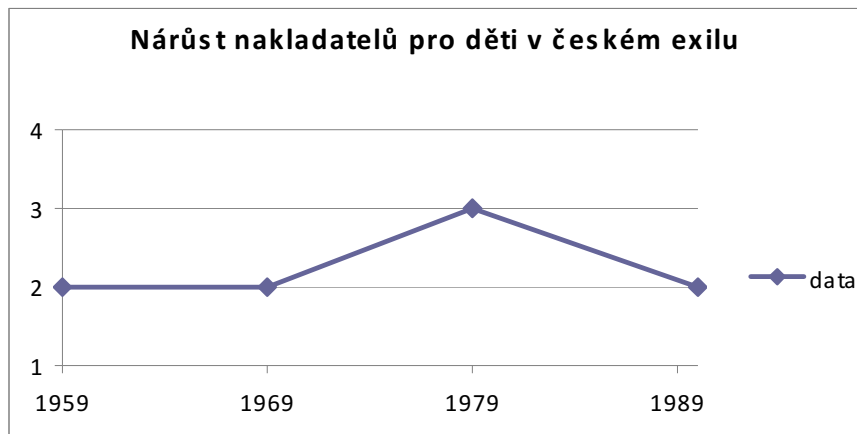
Ediční plán nakladatelství Albatros v letech 1949 – 1984 pro děti do 10 let

1. Edice Jiskřičky: základní edice čtenářů od šesti let
2. Edice Kod: Knihy odvahy a dobrodružství – pro chlapce a děvčata od devíti let
3. Edice Korálky: malá sešitová edice pohádek z celého světa
4. Edice Leporela: edice našich nejmenších
5. Edice Mezinárodní série: nejúspěšnější knihy pro předškoláky vydávané současně v několika zemích
6. Edice Obrázková řada: bohatě ilustrovaná edice pro předškolní děti
7. Edice Obtisky
8. Edice Omalovánky: pomůcky pro výchovu dětí
9. Edice První čtení: pro začínající čtenáře
10. Edice Střelka: základní edice čtenářů od 9let
11. Edice Z pohádky do pohádky: dárkové knihy pohádek

Mimo edice vyšlo např.: Pohádky pro Kačenku, Španělské pohádky, nebo Mikulášovy patálie a mnoho dalších dětských knih.

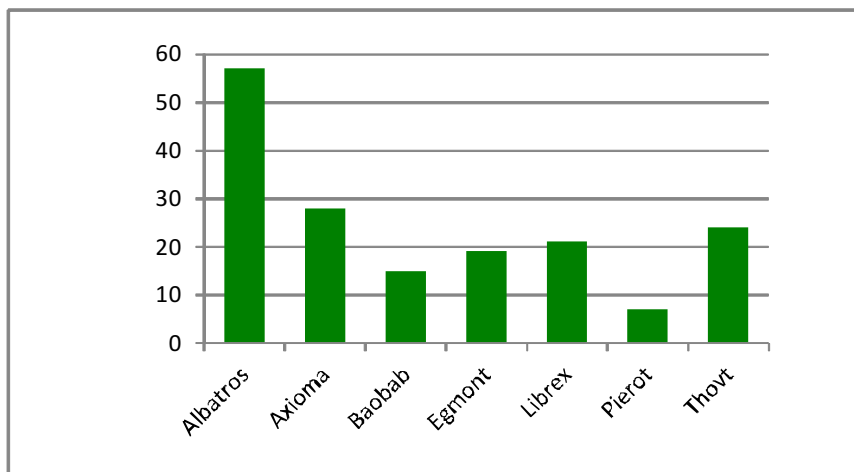
Příloha č. 3

Nárůst počtu nakladatelů pro děti v českém exilu

Příloha č. 4

Výsledky ankety oblíbenosti dětských nakladatelství u dospělých (rodičů)

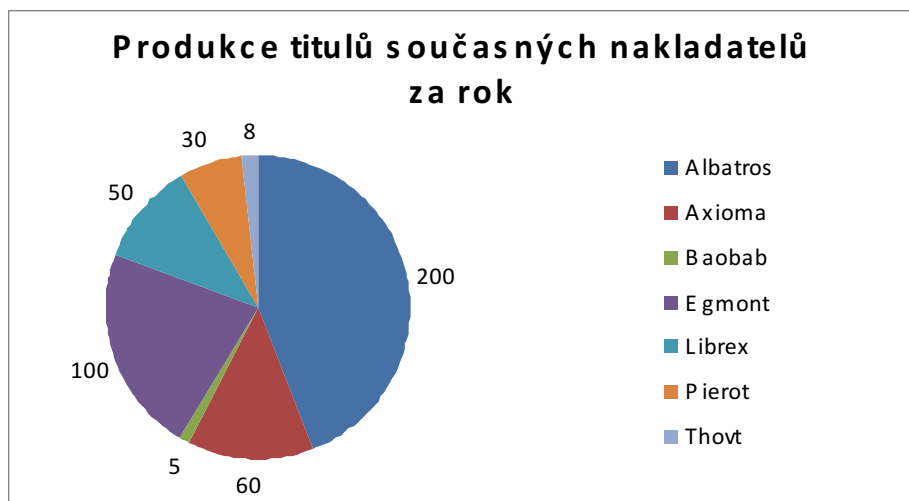
Příloha č. 5

Kritéria analýzy produkce jednotlivých nakladatelů pro děti

1. Jaká je průměrná cena knih pro děti?
2. Jaká je roční produkce knih pro děti?
3. Jaký je nárůst produkce knih pro děti v posledních 5 letech?
4. Jaký je průměrný nárůst cen knih pro děti v posledních 5 letech?
5. Jaké žánry jsou upřednostňovány?
6. Jaká vazba knih je upřednostňována?
7. Objevují se v nakladatelství netradiční knihy pro děti?
8. Jaký je počet vydaných knih pro děti v posledních dvou desetiletích?
9. Zvýšila se produkce knih pro děti za poslední rok?
10. Zvýšily se ceny knih pro děti za poslední rok?

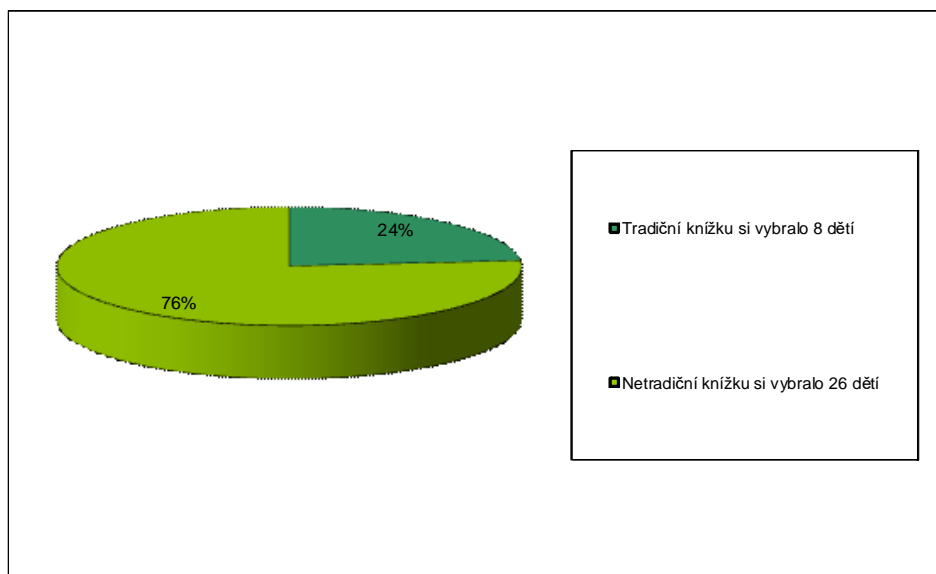
Příloha č. 6

Roční produkce současných dětských nakladatelství

Příloha č. 7

Výsledky ankety oblíbenosti tradičních a netradičních knih pro děti

Příloha č. 8

Druhy netradičních knih a jejich oblíbenost u dětí od 5 do 10 let:

